

Právo osôb so zdravotným postihnutím voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu v praxi

Informačná správa

Spravodajca: Krzysztof Pater

Európsky hospodársky a sociálny výbor

SOC/554

Právo osôb so zdravotným postihnutím voliť vo voľbách do EP v praxi

INFORMAČNÁ SPRÁVA

sekcia pre zamestnanosť, sociálne veci a občianstvo

Právo osôb so zdravotným postihnutím voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu v praxi

Spravodajca: **Krzysztof PATER**

Právny základ	článok 31 rokovacieho poriadku
Príslušná sekcia	sekcia pre zamestnanosť, sociálne veci a občianstvo
Prijaté v sekcii	06/03/2019
Prijaté v pléne	20/03/2019
Plenárne zasadnutie č.	542

1. Úvod

- 1.1 Táto správa prezentuje aktuálnu situáciu, pokiaľ ide o uplatňovanie práva občanov Európskej únie (EÚ) so zdravotným postihnutím hlasovať vo voľbách do Európskeho parlamentu (EP). Európsky hospodársky a sociálny výbor (EHSV) sa ako poradný orgán EÚ domnieva, že jeho povinnosťou je poskytnúť pred nadchádzajúcimi voľbami do EP inštitúciám, členským štátom a občanom EÚ podrobný prehľad o tom, ako sa toto právo v skutočnosti uplatňuje. EHSV dúfa, že v nasledujúcich voľbách v roku 2024 nebude žiadnemu občanovi EÚ odoprené právo voliť z dôvodu jeho zdravotného postihnutia.
- 1.2 Správa vychádza z údajov, ktoré poskytli stovky ľudí zastupujúcich množstvo inštitúcií a organizácií z 27 členských štátov (**s výnimkou Spojeného kráľovstva, ktoré vystúpi z EÚ 29. marca 2019, pred voľbami do Európskeho parlamentu**), najmä verejné orgány členských štátov zodpovedné za volebný proces a organizácie, ktoré zastupujú alebo podporujú osoby so zdravotným postihnutím, ale aj poslanci Európskeho parlamentu z medziskupiny pre zdravotne postihnutých a zástupcovia Európskeho fóra zdravotného postihnutia.
- 1.3 Hlavnými prvkami správy sú stručná analýza základných aktov, ktoré osobám so zdravotným postihnutím zaručujú právo voliť (a ktoré sa v skutočnosti často nerešpektujú), a právny rámec volieb do Európskeho parlamentu, ako aj možné opatrenia na úrovni EÚ v záujme zlepšenia situácie. Správa ďalej poukazuje na právne prekážky na úrovni členských štátov, ktoré občanov EÚ v dôsledku ich zdravotného postihnutia oberajú o právo voliť, a uvádzajú sa v nej dobré príklady pokroku dosiahnutého v uplynulých rokoch v mnohých krajinách. Následne sa analyzujú prekážky a predstavujú viaceré osvedčené postupy (v súvislosti s osobami so zdravotným postihnutím), pričom sa v prvom rade zameriava pozornosť na oblasti, ktoré sú pre všetky krajiny dôležité: prístup k informáciám v období pred voľbami, organizácia volieb v „klasickej“ volebných miestnostiach, hlasovacie lístky a ich dostupnosť. Ďalšie časti správy sa zameriavajú na riešenia, ktoré existujú len v niekoľkých členských štátoch: voľba vopred v určených volebných miestnostiach, voľba poštou, voľba pomocou prenosnej volebnej schránky, voľba prostredníctvom splnomocnenca a elektronická voľba. Napokon sa predstavuje niekoľko aspektov týkajúcich sa postupov, ktoré umožňujú voliť osobám v nemocničnej a dlhodobej starostlivosti, hlasovacieho práva osôb so zdravotným postihnutím v krajinách, v ktorých je hlasovanie povinné, a postupov v prípadoch, keď má osoba so zdravotným postihnutím trvalý pobyt v inej krajine, než je krajina jej pôvodu.
- 1.4 Zámerom správy nie je kritizovať krajiny EÚ. Naopak, väčšinou sa v nej uvádzajú pozitívne príklady, a o postupoch, ktoré si vyžadujú zlepšenie alebo zmeny, sa zvyčajne hovorí bez uvedenia konkrétnej krajiny, ktorej sa daný problém týka.
- 1.5 Táto správa zahŕňa postupy používané v európskych voľbách, ale podobné alebo také isté riešenia sa používajú aj pri voľbách do národných parlamentov, komunálnych voľbách alebo referendách. EHSV dúfa, že táto správa pomôže krajinám EÚ navrhnúť komplexné riešenia na odstránenie právnych a organizačných prekážok, ktoré niektorým ľuďom so zdravotným postihnutím bránia voliť. EHSV dúfa, že tieto informácie využijú organizácie občianskej spoločnosti, ktoré sa usilujú odstrániť prekážky brániace ľuďom so zdravotným postihnutím uplatniť si právo voliť, a spolieha sa na verejné orgány, často na miestnej úrovni, ktoré môžu

zaviesť množstvo praktických opatrení bez toho, aby sa museli meniť celoštátne právne predpisy.

2. Závěry

- 2.1 V každom z 27 členských štátov EÚ existujú zákony alebo organizačné opatrenia, v dôsledku ktorých sa niektorí voliči so zdravotným postihnutím nemôžu zúčastniť na voľbách do EP.
 - 2.1.1 Okolo 800 000 občanom EÚ zo 16 členských štátov sa na základe vnútroštátnych pravidiel upiera právo voliť vo voľbách do EP z dôvodu ich zdravotného postihnutia alebo psychických problémov. Rozsah tohto javu sa však v jednotlivých krajinách veľmi líši.
 - 2.1.2 Milióny občanov EÚ nemajú možnosť voliť z dôvodu organizačných opatrení (technických prekážok), ktoré nezohľadňujú potreby vyplývajúce z ich zdravotného postihnutia.
 - 2.1.3 Voľby prebiehajú predovšetkým vo volebných miestnostiach. Mnohí ľudia so zdravotným postihnutím, a to aj v prípade, že majú k dispozícii alternatívne, vhodnejšie spôsoby voľby, chcú voliť vo volebnej miestnosti, pretože to považujú za najlepší spôsob občianskej účasti. V 12 krajinách to nemusí byť možné, keďže vnútroštátna legislatíva neumožňuje zmeniť volebnú miestnosť, ktorá bola určená na základe miesta bydliska, a využiť inú volebnú miestnosť, ktorá môže byť lepšie prispôbena konkrétnemu typu postihnutia. V iných krajinách sťažujú účasť na voľbách viaceré obmedzenia vo volebných miestnostiach.
 - 2.1.4 V ôsmich členských štátoch ak volič nemôže prísť do volebnej miestnosti, nemôže voliť, keďže nemajú možnosť alternatívneho spôsobu voľby (voľba poštou, voľba pomocou prenosnej volebnej schránky alebo elektronická voľba). Tri z týchto krajín ponúkajú možnosť voliť prostredníctvom splnomocnenca. Takéto riešenie však nemožno považovať za primeranú alternatívu. Neumožňuje totiž voličovi so zdravotným postihnutím uplatniť si právo voliť, ale dáva mu len možnosť určiť niekoho, na koho môže svoje právo delegovať.
 - 2.1.5 V 18 členských štátoch nemajú nevidiaci voliči žiadnu možnosť nezávisle voliť. Môžu len poveriť niekoho, kto ich sprevádza, aby za nich odovzdal ich hlas.
 - 2.1.6 Ďalší faktor, ktorý ľuďom znemožňuje ísť samostatne voliť alebo ich od toho odrádza, sú konkrétne pravidlá alebo organizačné opatrenia, ako napríklad nedostupnosť informácií prispôbených jednotlivým typom postihnutia, prekážky z hľadiska mobility v samotných volebných miestnostiach a zaťažujúce administratívne postupy, ktoré stanovujú, ako si môžu voliči uplatniť právo voliť vhodne prispôbenou formou.
- 2.2 Keby sa zaviedli do praxe osvedčené postupy používané vo všetkých krajinách, vytvoril by sa ideálny systém, v ktorom by každý občan EÚ so zdravotným postihnutím nielenže mal v plnej miere možnosť voliť, ale mohol by si tiež vybrať spôsob voľby, ktorý mu najviac vyhovuje.
- 2.3 Platná legislatíva EÚ už pokrýva mnohé aspekty spojené s voľbami do EP. Zahrnúť do nej aj záruky týkajúce sa možnosti voľby pre osoby so zdravotným postihnutím by teda nemalo

predstavovať žiaden formálny problém. V každom prípade je však potrebná formálna legislatívna iniciatíva zo strany EP, ktorú by mali potom schváliť všetky členské štáty.

3. Hlavný medzinárodný a politický rámec, ktorý sa vzťahuje na právo osôb so zdravotným postihnutím voliť

3.1 Právne akty Organizácie Spojených národov

3.1.1 Všeobecná deklarácia ľudských práv prijalo Valné zhromaždenie OSN 10. decembra 1948. V jej článku 21 sa uvádza: „Každý má právo zúčastňovať sa na vláde svojej krajiny priamo alebo prostredníctvom slobodne volených zástupcov.“

3.1.2 V Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach, ktorý Valné zhromaždenie OSN prijalo 16. decembra 1966, sa v článku 25 uvádza: „Každý občan má právo a možnosť bez akýchkoľvek rozdielov uvedených v článku 2 a bez neodôvodnených obmedzení: [...] b) voliť a byť volený v pravidelných voľbách ...“.

3.1.3 Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (CRPD) prijatý v roku 2006, ktorý nadobudol platnosť 3. mája 2008¹, je v súčasnosti najdôležitejším právnym aktom OSN týkajúcim sa osôb so zdravotným postihnutím.

3.1.3.1 V článku 29 CRPD² sa od zmluvných strán výslovne požaduje zabezpečiť, „aby sa osoby so zdravotným postihnutím mohli účinne a plne podieľať na politickom a verejnom živote na rovnakom základe s ostatnými, a to priamo alebo prostredníctvom slobodne zvolených zástupcov vrátane práva a možnosti [...] voliť“ a stanovuje sa viacero opatrení, ktoré to umožnia, pričom treba zabezpečiť, že:

- „volebné postupy, zariadenia a materiály budú vhodné, prístupné a ľahko zrozumiteľné a použiteľné“,
- „sa bude chrániť „právo osôb so zdravotným postihnutím hlasovať v tajnom hlasovaní [...] bez zastrážovania“,
- osobám so zdravotným postihnutím bude umožnené, „aby im pri hlasovaní poskytla pomoc osoba, ktorú si sami určia“.

3.1.3.2 Článok 29 CRPD treba chápať v spojitosti s článkom 9 (Prístupnosť), v ktorom sa požaduje, aby sa sprístupnili „budovy, cesty, dopravné a iné vnútorné a vonkajšie zariadenia“, ktoré využíva verejnosť. Treba ho však chápať aj v spojitosti s článkom 12 (Rovnosť pred zákonom)³, v ktorom sa potvrdzuje, „že osoby so zdravotným postihnutím majú kdekoli právo na uznanie svojej osoby ako subjektu práva“ a „majú spôsobilosť na právne úkony vo všetkých oblastiach života na rovnakom základe s ostatnými“.

¹ CRPD ratifikovala Európska únia a všetky členské štáty.

² Malta vyjadrila k článku 29 výhrady.

³ Estónsko, Francúzsko a Holandsko urobili v súvislosti s článkom 12 vyhlásenia a Poľsko k nemu vyjadrilo výhrady.

3.1.3.3 Výbor pre práva osôb so zdravotným postihnutím⁴ vo svojom všeobecnom komentári k článku 9 uviedol, že osoby so zdravotným postihnutím si nebudú môcť uplatniť svoje práva zaručené článkom 29, „ ak zmluvné štáty nezabezpečia vhodnosť, prístupnosť a ľahkú zrozumiteľnosť a použiteľnosť volebných postupov, zariadení a materiálov. [...] V opačnom prípade sú osoby so zdravotným postihnutím zbavené svojho práva zúčastňovať sa politického diania na princípe rovnosti“. Vo všeobecnom komentári k článku 12 tento výbor zdôraznil, že na to „aby mohli osoby so zdravotným postihnutím v plnom rozsahu realizovať rovnoprávne uznanie právnej spôsobilosti vo všetkých aspektoch života, je dôležité uznať právnu spôsobilosť osôb so zdravotným postihnutím vo verejnom a politickom živote (článok 29). To znamená, že rozhodovacia schopnosť osoby nemôže byť zdôvodnením pre akékoľvek vylúčenie osôb so zdravotným postihnutím z uplatňovania ich politických práv vrátane práva voliť“.

3.2 Právne akty Európskej únie

3.2.1 V článku 20 ods. 2 písm. b) Zmluvy o fungovaní Európskej únie sa jasne uvádza: „Občania Únie [...] Majú okrem iného: [...] b) právo voliť [...] vo voľbách do Európskeho parlamentu [...] v členskom štáte, v ktorom majú bydlisko, za rovnakých podmienok ako štátni príslušníci tohto štátu“.

3.2.2 V článku 39 Charty základných práv Európskej únie sa potvrdzuje, že každý občan Únie má právo voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu. V článku 21 ods. 1 charty sa potvrdzuje, že sa zakazuje „akákoľvek diskriminácia najmä z dôvodu [...] zdravotného postihnutia“. V článku 26 sa uvádza, že „Únia uznáva a rešpektuje právo osôb so zdravotným postihnutím využívať opatrenia, ktoré sú určené na zabezpečenie ich nezávislosti, sociálnej integrácie a integrácie v zamestnaní a účasti na spoločenskom živote“.

3.3 Ďalšie dôležité právne a politické akty

3.3.1 V článku 15 (revidovanej) Európskej sociálnej charty⁵ sa postihnutým osobám výslovne zaručuje „zabezpečenie účinného výkonu práva na nezávislosť, sociálnu integráciu a na účasť na živote spoločnosti“.

3.3.2 V revidovanom vyhlásení Benátskej komisie ku Kódexu osvedčených postupov vo volebných otázkach v súvislosti s účasťou osôb so zdravotným postihnutím vo voľbách⁶ sa uvádza, že osoby so zdravotným postihnutím by mali mať možnosť uplatniť si právo voliť na rovnakom základe ako iní občania, a v Kódexe osvedčených postupov vo volebných otázkach⁷ sa píše, že je možné prijať opatrenie, ktoré jednotlivcov pozbaví práva voliť, a to v prípade duševnej nespôsobilosti a na základe individuálneho rozhodnutia súdu.

4 Orgán zložený z nezávislých expertov, ktorý sleduje uplatňovanie dohovoru zmluvnými štátmi. Jednou z jeho úloh je zverejňovať všeobecné komentáre k článkom CRPD, ktoré si vyžadujú výklad.

5 Európsku sociálnu chartu ratifikovalo 19 členských štátov EÚ.

6 Vyhlásenie prijala Rada pre demokratické voľby na svojej 39. schôdzi (Benátky, 15. decembra 2011) a Benátska komisia na svojom 89. plenárnom zasadnutí (Benátky, 16. – 17. decembra 2011).

7 Kódex prijala Benátska komisia na svojom 52. zasadnutí (Benátky, 18. – 19. októbra 2002).

3.3.3 V odporúčaní Výboru ministrov Rady Európy prijatom 16. novembra 2011⁸ sa opätovne potvrdzuje, že všetky osoby so zdravotným postihnutím majú právo zúčastňovať sa na politickom a verejnom živote rovnako ako ostatní. Takisto sa v ňom zdôrazňuje, že v čase volieb by mali byť k dispozícii prístupné hlasovacie lístky a zariadenia.

3.3.4 V Európskom dohovore o ľudských právach nie je zakotvené právo voliť, Európsky súd pre ľudské práva však dospel k záveru, že článok 3 protokolu č. 1 zaručuje práva jednotlivcov vrátane práva voliť a že odňatiu tohto práva musí predchádzať dôkladné posúdenie proporcionality. V rozsudku vo veci Alajos Kiss/Maďarsko⁹ súd pripustil, že právo voliť je oblasťou, v ktorej by sa mal vnútroštátnym zákonodarcom ponechať široký priestor na zváženie, aby rozhodli, či obmedzenia práva voliť môžu byť v moderných časoch opodstatnené. Zároveň však v ňom bolo zdôraznené, že nemožno akceptovať, aby sa takto zvažovali prípady, keď sa úplne zabráni voliť každému, komu bol pridelený právny opatrovník, bez ohľadu na jeho skutočné spôsobilosti, a že ak sa obmedzenia základných práv týkajú obzvlášť zraniteľnej sociálnej skupiny, ktorá bola v minulosti značne diskriminovaná, ako sú mentálne postihnutí, potom sa priestor ponechaný na zváženie štátu podstatne zužuje a štát musí mať veľmi pádne dôvody na obmedzenia v tejto oblasti. Súd neskôr tento postoj v ďalších prípadoch potvrdil.

3.4 Pripomienky

3.4.1 Je zrejmé, že už veľa rokov množstvo právnych aktov zaručuje občanom EÚ právo voliť.

3.4.2 V medzinárodných a európskych právnych predpisoch, ktoré sa vzťahujú na volebné právo osôb so zdravotným postihnutím, dochádza v 21. storočí k zmenám, od skôr všeobecných vyhlásení až po podrobnejšie riešenia, pričom sa pozornosť zameriava na to, ako sa právo voliť u týchto osôb skutočne uplatňuje.

3.4.3 Pokiaľ ide o technické bariéry, ktoré osobám so zdravotným postihnutím bránia voliť, pozornosť sa venuje rôznym aspektom prístupnosti vrátane prístupu do volebných miestností a iných spôsobov voľby, ako aj schopnosti vyplniť alebo vybrať hlasovací lístok.

3.4.4 V súvislosti s právnymi prekážkami je dôležité zmeniť prístup k osobám s mentálnym postihnutím alebo s psychickými problémami, na ktoré sa vzťahujú ochranné opatrenia a ktorým sa odoberá právo voliť. Rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva jasne naznačujú, že všetky krajiny, ktorých právny poriadok automaticky odoberá volebné právo osobám pozbaveným spôsobilosti na právne úkony, by mali svoj právny systém zosúladiť s medzinárodnými záväzkami, minimálne prostredníctvom individuálneho súdneho posúdenia. Je veľmi pravdepodobné, že v nadchádzajúcich rokoch sa prostredníctvom stanoviska Výboru pre práva osôb so zdravotným postihnutím potvrdí, že v rámci Dohovoru Organizácie Spojených národov o právach osôb so zdravotným postihnutím nie je prípustné, aby bolo niekomu odňaté volebné právo.

⁸ [CM/Rec\(2011\)14](#).

⁹ [Rozsudok č. 38832/06, 20. mája 2010](#).

4. Právny základ pre voľby do Európskeho parlamentu

4.1 Historické súvislosti

4.1.1 Zhromaždenie zriadené v súlade s článkom 137 Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (zmluva o EHS) pôvodne, podľa článku 138 ods. 1 zmluvy o EHS, tvorili delegáti vymenovaní spomedzi poslancov národných parlamentov na základe postupu stanoveného príslušným členským štátom. V článku 137 sa však jasne uvádzalo, že zhromaždenie sa skladá zo zástupcov národov štátov zjednotených v Spoločenstve.

4.1.2 Na svojom prvom zasadnutí, ktoré sa konalo 19. až 21. marca 1958, zhromaždenie prijalo názov „Assemblée parlementaire européenne“ vo francúzštine, „Assemblea parlamentare“ v taliančine“ a, ešte príznačnejšie, „Europees Parlement“ v holandčine a „Europäisches Parlament“ v nemčine. Zhromaždenie sa 30. marca 1962 rozhodlo zjednotiť svoj názov vo všetkých úradných jazykoch, a tak sa vo francúzštine zmenilo na „Parlement européen“ a v taliančine na „Parlamento europeo“. Odvtedy sa bežne používa názov Európsky parlament, hoci v právnych aktoch sa stále uvádza výraz „zhromaždenie“.

4.1.3 Článok 138 ods. 3 Zmluvy o EHS vytvoril právny základ pre pravidlá volieb do Európskeho parlamentu. Uvádzalo sa v ňom, že zhromaždenie vypracúva návrhy pre priame a všeobecné voľby v súlade s jednotným postupom vo všetkých členských štátoch. Rada jednomyselne odhlasuje ustanovenia, ktoré odporučí členským štátom na prijatie v súlade s ich ústavným poriadkom.

4.1.4 So zreteľom na tieto ustanovenia zhromaždenie predložilo Rade legislatívny návrh s cieľom zaviesť priame a všeobecné voľby. Rada tento návrh schválila a jednomyselne prijala Akt o priamych a všeobecných voľbách poslancov zhromaždenia, pripojený k rozhodnutiu 76/787/ESUO, EHS, Euratom z 20. septembra 1976 (akt o voľbách z roku 1976), čím sa vytvoril právny základ pre prvé priame voľby poslancov Európskeho parlamentu, ktoré sa uskutočnili v roku 1979.

4.2 Súčasné pravidlá

4.2.1 Aktom o voľbách z roku 1976 sa stanovili tieto pravidlá pre voľby poslancov zhromaždenia:

- zaviedla sa voľba poslancov zhromaždenia v priamych a všeobecných voľbách (článok 1) a stanovil sa počet poslancov zvolených v každom členskom štáte (článok 2),
- určilo sa, že funkčné obdobie poslancov zhromaždenia bude päť rokov (článok 3),
- upresnilo sa, že hlasovanie poslancov je individuálne, osobné a nezávislé (článok 4),
- zaistilo sa, že funkcia poslanca zhromaždenia je zlučiteľná s poslaneckým mandátom v národnom parlamente (článok 5),
- upresnilo sa, že funkcia poslanca zhromaždenia je nezlučiteľná s inými štátnymi alebo európskymi funkciami,
- zakázalo sa voliť vo voľbách do zhromaždenia viac ako jeden raz (článok 8),
- stanovilo sa obdobie volieb a termín prvých volieb (články 9 a 10),

- zaviedlo sa preskúmanie osvedčení o zvolení za poslanca (článok 11),
- stanovil sa postup na obsadenie mandátov, ktoré sa počas päťročného funkčného obdobia uvoľnia (článok 12).

4.2.2 Aktom o voľbách z roku 1976 sa stanovili základné pravidlá pre voľby poslancov zhromaždenia. Mohlo sa ním však stanoviť len niekoľko ustanovení týkajúcich sa všeobecných volieb, a nie jednotný postup vo všetkých členských štátoch, ako sa uvádza v článku 138 ods. 3. Akt o voľbách z roku 1976 obsahoval viacero spoločných pravidiel a zásad, ktoré by sa mohli považovať skôr za „legislatívny rámec“ než za „jednotný postup“.

4.2.3 Akt o voľbách z roku 1976 bol zmenený a doplnený rozhodnutím Rady 2002/772/ES, Euratom, ktoré zahŕňalo tieto dôležité zmeny:

- povinnosť pre členské štáty zabezpečiť voľby poslancov Európskeho parlamentu systémom pomerného zastúpenia, a to na základe zoznamu alebo jedného prenosného hlasu, pričom členské štáty môžu povoliť hlasovanie na základe systému preferenčných hlasov (článok 1 ods. 1 a ods. 2),
- slobodné voľby s tajným hlasovaním (článok 1 ods. 3),
- možnosť pre členské štáty slobodne určiť volebné obvody pre voľby do Európskeho parlamentu, za predpokladu, že to neovplyvní pomerný charakter volieb (článok 2),
- možnosť pre členské štáty určiť minimálny prah pre rozdelenie mandátov, ktorý nesmie presiahnuť 5 % odovzdaných hlasov, a určiť strop pre výdavky na kampaň kandidátov (články 2A a 2B),
- doplnenie nových prípadov nezlučiteľnosti funkcie poslanca Európskeho parlamentu, ako je nezlučiteľnosť s funkciou poslanca národného parlamentu (článok 6 ods. 2),
- zavedenie zásady, že volebný postup sa v každom členskom štáte riadi jeho vnútroštátnymi predpismi, za predpokladu, že to neovplyvní pomerný charakter európskych volieb (článok 7),
- zákaz zverejniť výsledky vnútroštátneho sčítania hlasov, kým sa neskončí hlasovanie v členskom štáte, ktorý hlasuje ako posledný (článok 9 ods. 2),
- jasnejšie ustanovenia týkajúce sa obsadenia mandátov, ktoré sa počas päťročného funkčného obdobia uvoľnia (článok 12).

4.2.4 Zmeny a doplnenia aktu o voľbách z roku 1976 boli prijaté na základe článku 190 ods. 4 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva (konsolidované znenie, ďalej len Zmluva o ES), kde sa uvádza (pôvodný článok 138 Zmluvy o EHS), že „Európsky parlament vypracuje návrhy na priame a všeobecné voľby konané jednotným postupom vo všetkých členských štátoch alebo v súlade so zásadami spoločnými pre všetky členské štáty. Rada so súhlasom Európskeho parlamentu vyjadreným väčšinou hlasov svojich poslancov jednomyselne prijme zodpovedajúce pravidlá a odporučí členským štátom prijať ich v súlade s príslušnými vnútroštátnymi ústavnými predpismi.“

4.2.5 V článku 8b ods. 2 Zmluvy o ES sa uvádza: „Bez toho, aby bol dotknutý článok 138 ods. 3 a pravidlá prijaté na jeho vykonanie, každý občan Únie s bydliskom v členskom štáte, ktorého nie je štátnym príslušníkom, má právo voliť a byť volený vo voľbách do Európskeho

parlamentu v členskom štáte, v ktorom má bydlisko, za tých istých podmienok ako štátny príslušník tohto štátu. Výkon tohto práva podlieha podrobnej úprave, ktorú prijme jednomyseľným rozhodnutím Rada do 31. decembra 1993 na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom; táto úprava môže stanoviť odchýlky, ak je to odôvodnené špecifickými problémami niektorého členského štátu.“

4.2.6 Podstata tohto ustanovenia je teraz zahrnutá do článku 20 ods. 2 písm. b) a článku 22 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, v ktorých sa potvrdzuje, že migrujúci občania EÚ majú právo voliť a byť volení vo voľbách do Európskeho parlamentu v štáte svojho bydliska za tých istých podmienok ako štátni príslušníci tohto štátu.

4.2.7 V súlade s článkom 8b ods. 2 Zmluvy o ES bola prijatá smernica Rady 93/109/ES¹⁰. Smernicou sa zaviedli tieto hlavné ustanovenia:

- možnosť pre občanov EÚ voliť a kandidovať vo voľbách do Európskeho parlamentu v inom členskom štáte ako je ich domovský členský štát za tých istých podmienok ako štátni príslušníci tohto štátu, pričom daný členský štát môže tieto práva obmedziť na voličov EÚ, ktorí v ňom majú bydlisko počas určitého minimálneho obdobia, ktoré nesmie prekročiť päť rokov (právo voliť) a 10 rokov (právo kandidovať), ak počet voličov, ktorí nie sú jeho štátnymi príslušníkmi, prekračuje 20 % celkového počtu občanov EÚ, ktorí v ňom majú bydlisko,
- zavedenie postupu pre voličov alebo kandidátov, ktorí nie sú štátnymi príslušníkmi krajiny svojho bydliska, aby mohli prejaviť želanie voliť alebo kandidovať v tejto krajine,
- zavedenie postupu umožňujúceho preveriť, či voliči alebo kandidáti, ktorí sú štátni príslušníci iného členského štátu, neboli zbavení práva voliť alebo kandidovať vo svojej domovskej krajine, a zákaz voliť alebo kandidovať viac ako jedenkrát tak v štáte bydliska, ako aj v domovskom štáte.

4.2.8 Je však dôležité zdôrazniť, že rozsah pôsobnosti smernice 93/109/ES je veľmi obmedzený a netýka sa spôsobu organizácie európskych volieb, pre ktorý je jediným základom akt o voľbách z roku 1976.

4.3 Možnosť zmeniť súčasné pravidlá

4.3.1 Právnym základom pre zmeny a doplnenia platného právneho rámca pre voľby poslancov Európskeho parlamentu je v súčasnosti článok 223 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ) (pôvodný článok 190 ods. 4 a ods. 5 Zmluvy o ES), v ktorom sa uvádza: „Európsky parlament vypracuje návrh s cieľom prijať ustanovenia potrebné na umožnenie priamych a všeobecných volieb jeho poslancov konané jednotným postupom vo všetkých členských štátoch alebo v súlade so zásadami spoločnými pre všetky členské štáty. Rada po udelení súhlasu Európskeho parlamentu vyjadrenom väčšinou hlasov svojich členov v súlade s mimoriadnym legislatívnym postupom jednomyseľne prijme potrebné ustanovenia. Tieto

10

[Ú. v. ES L 329, 30.12.1993, s. 34](#) (mimoriadne vydanie v slovenskom jazyku: Kapitola 20 Zväzok 001 S. 7 – 11).

ustanovenia nadobudnú platnosť po ich schválení členskými štátmi v súlade s ich príslušnými vnútroštátnymi ústavnými požiadavkami.“

- 4.3.2 Súčasný právny základ pre budúce zmeny európskeho volebného systému je podobný predchádzajúcemu, na ktorý sa vzťahoval článok 137 Zmluvy o EHS a článok 190 ods. 4 Zmluvy o ES.
- 4.3.3 Treba tiež spomenúť, že ľahšie, menej invazívne opatrenie by sa mohlo zaviesť na základe článku 13 aktu o voľbách z roku 1976, v ktorom sa uvádza, že ak by sa ukázalo, že na uplatňovanie tohto aktu treba zaviesť príslušné opatrenia, na návrh zhromaždenia a po porade s Komisiou Rada jednomyseľne takéto opatrenia prijme, predtým sa však pokúsi dosiahnuť dohodu so zhromaždením v zmluvacom výbore zloženom zo zástupcov Rady a zhromaždenia.
- 4.3.4 Na základe článku 13 sa môžu prijať opatrenia, ktoré pomôžu vykonávať ustanovenia alebo zásady už obsiahnuté v akte o voľbách z roku 1976. Vykonávacie opatrenia by mal navrhnúť Európsky parlament po konzultácii s Komisiou a mala by ich jednomyseľne prijať Rada.
- 4.3.5 Európsky parlament prijal 11. novembra 2015 legislatívne iniciatívne uznesenie o reforme volebného zákona Európskej únie (2015/2035(INL))¹¹. Táto iniciatíva nadviazala na prístup predchádzajúceho rámca, ktorý neurčoval jednotný volebný postup, ale stanovoval spoločné zásady. Národné parlamenty niektorých členských štátov predložili stanoviská poukazujúce na nerešpektovanie zásady subsidiarity.

4.4 Pripomienky

- 4.4.1 Len v jednom právnom akte zameranom na systém volieb do Európskeho parlamentu sa stanovujú ustanovenia na ochranu volebného práva občanov EÚ. Tieto ustanovenia sa týkajú občanov, ktorí majú bydlisko v inom členskom štáte, ako je ich domovská krajina.
- 4.4.2 Žiaden právny predpis sa nezaobrá volebným právom v praxi, najmä právom osôb so zdravotným postihnutím.
- 4.4.3 Keďže akákoľvek zmena existujúceho volebného systému si vyžaduje podporu väčšiny poslancov Európskeho parlamentu, jednomyseľné rozhodnutie Rady a následne schválenie členskými štátmi v súlade s ich príslušnými vnútroštátnymi ústavnými požiadavkami, zdá sa nepravdepodobné, že by sa tento systém v blízkej budúcnosti podstatne zmenil. Mohli by sa však v krátkom časovom horizonte prijať nespochybniteľné zmeny, ak ich navrhne Európsky parlament, a pod podmienkou, že takýto návrh bude mať obmedzený rozsah. Predpisy zamerané na zlepšenie praktického uplatňovania volebného práva občanov EÚ so zdravotným postihnutím by mohli byť myšlienkou, ktorá si rýchlo získa širokú podporu.

11

Legislatívnu iniciatívnu správu P8_TA(2015)0395 schválila 5. februára 2015 Konferencia predsedov Európskeho parlamentu.

5. Právne prekážky brániace výkonu volebného práva

5.1 Pozbavenie volebného práva

5.1.1 Na ochranu záujmov niektorých osôb s mentálnym postihnutím alebo psychickými problémami boli v EÚ zavedené rôzne formy opatrovníctva. Ich spoločným znakom je, že poručník (nazývaný tiež „správca“, „ochranca“, „kurátor“, „poradca“) má právomoc prijímať rozhodnutia týkajúce sa takmer všetkých (poručník) alebo niektorých (právny opatrovník) oblastí života svojho zverenca, prípadne aspoň právo schvaľovať niektoré rozhodnutia, ktoré prijal zverenc (blokovacia právomoc). V mnohých právnych systémoch sú takéto právne opatrenia spojené s odňatím právnej spôsobilosti zverencovi, a teda s pozbavením práva voliť.

5.1.2 V právnych systémoch deviatich štátov je mnoho ľudí, ktorí sú pod rôznymi ochrannými opatreniami (prinajmenšom to platí pri poručníctve), automaticky vylúčených z účasti na politickom živote, a teda sa im upiera právo voliť. Tieto ustanovenia sú obvykle súčasťou parlamentných právnych predpisov, niekedy dokonca priamo ústavy. Platí to pre **Bulharsko, Cyprus, Estónsko, Nemecko, Grécko, Litvu, Luxembursko, Poľsko a Rumunsko**.

5.1.3 Podľa vnútroštátnych zákonov siedmich krajín nariadenie poručníctva neznamená automaticky stratu volebného práva. Poručníka zväčša ustanovuje súd/sudca, ktorý spravidla rozhoduje aj o rozsahu pôsobnosti poručníka/opatrovníka, a to na základe individuálneho posúdenia. V jednej krajine však toto rozhodnutie prijíma osobitná lekárska rada. Na základe tohto postupu by teda aj o pozbavení práva voliť mohol rozhodovať súd, a to osobitne. To je možné v **Belgicku, Českej republike, vo Francúzsku, v Maďarsku, na Malte, v Portugalsku a Slovinsku**.¹²

5.1.4 V 11 členských štátoch (**Rakúsko, Chorvátsko, Dánsko**¹³, **Fínsko, Írsko, Taliansko, Lotyšsko, Holandsko, Slovensko, Španielsko, Švédsko**)¹⁴ nemožno za žiadnych okolností pozbaviť občana práva voliť.

5.1.5 Postupy či už na ustanovenie poručníctva, ktoré vedie automaticky k strate volebného práva, alebo postupy na odňatie volebného práva na základe individuálneho posúdenia, sa medzi členskými štátmi rôznia. V niektorých z nich sú tieto postupy zamerané len na ľudí s veľmi zlým zdravotným stavom, ktorí nie sú schopní nadviazať kontakt s inými ľuďmi, zatiaľ čo v niektorých iných krajinách musia tisíce ľudí absolvovať zložitý proces, ktorý niekedy zahŕňa aj test všeobecných vedomostí s veľmi podrobnými otázkami¹⁵.

5.1.6 Presné alebo čiastočné údaje o počte ľudí, ktorí boli v dôsledku zdravotného postihnutia pozbavení práva voliť, sú dostupné len pre niektoré členské štáty. Na základe týchto údajov je však možné odhadnúť, že približne 800 000 občanov EÚ sa v dôsledku vnútroštátnych právnych

¹² Počet osôb, ktoré boli pozbavené práva voliť, je vo väčšine týchto krajín veľmi malý.

¹³ Bližšie informácie v bode 5.2.2.

¹⁴ A rovnako aj v Spojenom kráľovstve.

¹⁵ V jednom z členských štátov musela osoba, ktorá si chcela udržať volebné právo, zodpovedať napríklad tieto otázky: Aká je rýchlosť svetla? Kto bola Katarína Veľká?

predpisov nemôže zúčastniť na voľbách do Európskeho parlamentu. Rozsah tohto javu sa však v jednotlivých krajinách veľmi líši. Napríklad v **Portugalsku** je pozbavených práva voliť asi 100 osôb, sú však aj krajiny, kde tento údaj presahuje 50 000, alebo dokonca sa blíži k 300 000.

5.2 Nedávne zmeny zákonov v členských štátoch

5.2.1 V uplynulých rokoch je možné pozorovať v právnych systémoch členských štátov jasnú tendenciu. Namiesto toho, aby občania, ktorým bol pridelený poručník (lebo stratili právnu spôsobilosť), boli automaticky pozbavení volebného práva, sa systém posúva k tomu, aby sa právo voliť neodoberalo vôbec, alebo odoberalo len v obmedzenom počte prípadov, o ktorých rozhodujú súdy na základe individuálneho posúdenia.

5.2.2 V členských štátoch došlo za uplynulých osem rokov k týmto zmenám:

- nová ústava v **Maďarsku**, ktorá vstúpila do platnosti 1. januára 2012, zmenila existujúci systém automatického pozbavenia práva voliť v prípade všetkých občanov, ktorí boli zbavení právnej spôsobilosti, na systém, v ktorom sa v každom jednotlivom prípade na pozbavenie práva voliť vyžaduje rozhodnutie súdu. Podľa článku XXIII ods. 6 zmenenej ústavy nemajú osoby, ktoré súd zbavil volebného práva z dôvodu obmedzených duševných schopností, právo voliť,
- podľa zmien oddielu 356 občianskeho práva v **Lotyšsku**, ktoré boli prijaté 29. novembra 2012 a sú platné od 1. januára 2013, sa stanovuje, že osoba nesmie byť obmedzená v oblasti osobných nefinančných práv, čo teda tiež znamená, že osobe zbavenej právnej spôsobilosti nesmie byť upreté právo voliť,
- právna reforma zavedená v decembri 2012 v **Chorvátsku** v reakcii na kritiku zo strany ombudsmana pre práva osôb so zdravotným postihnutím zrušila pozbavovanie osôb zbavených právnej spôsobilosti práva voliť (článok 64 zákona o voličskom zozname),
- podľa nového Občianskeho zákonníka v **Českej republike**, ktorý bol prijatý 3. februára 2012 a vstúpil do platnosti 1. januára 2014, bola zrušená koncepcia automatického odňatia práva voliť a namiesto toho môže súd obmedziť právnu spôsobilosť človeka v rozsahu, v akom človek nie je pre duševnú poruchu, ktorá nie je len prechodná, schopný právne konať, a vymedzí rozsah, v akom spôsobilosť človeka samostatne právne konať obmedzil (paragraf 57 ods. 1),
- v **Belgicku** sa v zákone zo 17. marca 2013, ktorým sa reformuje systém zdravotného postihnutia a zavádza nový štatút ochrany v súlade s ľudskou dôstojnosťou, zavádza prezumpcia spôsobilosti. Predpokladá sa, že všetky osoby (vrátane osôb s mentálnym postihnutím) majú právo v čo najväčšej možnej miere samostatne uplatňovať svoje práva. Zmierovací sudca musí pri stanovovaní individuálneho systému presne vymedziť, na ktoré úkony sa chránená osoba považuje za nespôsobilú (a to pokiaľ ide o správu aktív i výkon osobných práv). Právo voliť môže byť zahrnuté medzi tieto úkony, takže možnosť automatického odňatia práva voliť niektorým ľuďom sa zmenila na pružnejší mechanizmus,
- zákon o rozhodovaní s pomocou (o spôsobilosti rozhodovať) z roku 2015 nadobudol v **Írsku** účinnosť dňom 30. decembra 2015. Zákon stanovuje moderný štatutárny rámec na pomoc pri rozhodovaní dospelým osobám, ktoré majú problémy súvisiace so spôsobilosťou. Nový systém nahrádza poručnícky model tým, že vytvára viacero možností podpory pri

rozhodovaní (pomoc pri rozhodovaní, spolurozhodovanie alebo zástupcovia s rozhodovacou právomocou). V dôsledku tohto prístupu bola zrušená možnosť odňať niekomu právo voliť,

- v apríli 2016 parlament v **Dánsku** zmenil pravidlá týkajúce sa komunálnych volieb a volieb do Európskeho parlamentu. Odvtedy má každý dospelý občan právo voliť v týchto voľbách. Ešte stále existujú obmedzenia, pokiaľ ide o voľby do národného parlamentu (*Folketinget*), keďže v dánskej ústave sa uvádza, že ak bola osoba zbavená právnej spôsobilosti, automaticky stráca právo voliť počas volieb do národného parlamentu. Od 1. januára 2019, keď vstúpila do platnosti novela zákona o právnom opatrovníctve, ktorá umožňuje právne opatrovníctvo (súbežne s predchádzajúcim úplným poručníctvom), môžu všetky osoby, ktoré boli len čiastočne zbavené právnej spôsobilosti, voliť aj vo voľbách do národného parlamentu,
- na **Slovensku** Ústavný súd 22. marca 2017 rozhodol, že právne zbavenie práva voliť v dôsledku mentálneho postihnutia je v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky. Tieto ustanovenia volebného zákona stratili platnosť na konci novembra 2017, šesť mesiacov po dátume zverejnenia rozhodnutia Ústavného súdu,
- v **Španielsku** Poslanecký kongres 5. decembra 2018 jednomyselne schválil organický zákon 2/2018, ktorým sa mení organický zákon 5/1985 o všeobecnom volebnom systéme s cieľom zaručiť všetkým osobám so zdravotným postihnutím právo zapojiť sa do hlasovania vo voľbách. Tento nový zákon platí od dátumu jeho uverejnenia v španielskom úradnom vestníku (*Boletín Oficial del Estado*) 6. decembra. Po tejto legislatívnej úprave už nie je možné, aby osoba so zdravotným postihnutím bola pozbavená práva voliť, pričom osobám, ktoré boli práva voliť pozbavené predtým, budú tieto práva automaticky prinavrátené. Táto zmena bola prijatá v dôsledku niekoľkoročných propagačných kampaní, ktoré viedli hlavné združenia osôb so zdravotným postihnutím v Španielsku (CERMI, Grupo Social ONCE, Piena Inclusion, FIAPAS),
- Spolkový ústavný súd v **Nemecku** 29. januára 2019 rozhodol, že ustanovenia volebného zákona týkajúce sa odňatia práva voliť osobám, ktorým bol ustanovený poručník, sú protiústavné, pozbavenie práva voliť však môže byť z ústavného hľadiska opodstatnené, ak právne predpisy stanovujú špecifické podmienky. V nadväznosti na toto rozhodnutie sa očakáva zmena vo volebnom zákone, ktorou sa zaručí právo voliť aspoň časti veľkej skupiny ľudí, ktorí sú v súčasnosti pozbavení tohto práva,
- 16. februára 2019 prijalo národné zhromaždenie vo **Francúzsku** zákon o plánovaní na roky 2019 – 2022 a reformu súdnictva, v rámci ktorej sa ruší článok volebného kódexu, ktorý dával poručníckemu súdu právomoc odňať volebné právo dospelým osobám, ktorým bol ustanovený poručník. Očakáva sa, že najneskôr v komunálnych voľbách v roku 2020 budú mať všetci občania právo voliť

5.3 Pripomienky

- 5.3.1 Právo voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu sa musí uznať nielen vzhľadom na Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím a ďalšie právne predpisy Organizácie Spojených národov, základné právne predpisy Európskej únie, ako aj ďalšie kľúčové dokumenty prijaté medzinárodnými subjektmi, ale v prvom rade a predovšetkým ako dôležitý prvok ľudskej dôstojnosti.

5.3.2 Neexistuje žiadny dôvod, prečo by sa ustanovenia zamerané na ochranu práv osôb so zdravotným postihnutím na základe modelov poručníctva mali kombinovať s ustanoveniami, ktoré im neumožňujú voliť, a teda uplatniť si svoje základné občianske práva.

5.3.3 Európsky parlament a ďalšie inštitúcie EÚ by mali prijať všetky možné opatrenia na urýchlenie procesu zmien v právnych systémoch členských štátov, ktoré povedú k odstráneniu právnych obmedzení týkajúcich sa volebného práva osôb so zdravotným postihnutím.

6. Technické prekážky brániace výkonu volebného práva

6.1 Prístup osôb so zdravotným postihnutím k informáciám pred dňom volieb

6.1.1 V mnohých členských štátoch existujú ustanovenia týkajúce sa poskytovania informácií o voľbách osobám so zdravotným postihnutím spôsobom, ktorý zodpovedá ich potrebám. Tieto postupy sú často založené na dlhoročných zvyklostiach a nie sú výslovne upravené zákonom. Poskytovanie týchto informácií je zodpovednosťou verejných orgánov a opatrenia, ktoré z vlastnej iniciatívy a na vlastné náklady prijímajú volebné výbory zastupujúce strany alebo kandidátov, MVO alebo médiá, môžu tieto informácie len dopĺňať, nie ich nahradiť.

6.1.2 Právo na spoľahlivé informácie o dátume volieb, spôsobe hlasovania a iných formách hlasovania, než je hlasovanie vo volebnej miestnosti, je neoddeliteľne späté s právom na účasť na voľbách. Verejné orgány zodpovedné za voľby vo veľkej väčšine krajín poskytujú voličom v mieste ich trvalého bydliska základné informácie o voľbách, a v niektorých krajinách aj prostredníctvom telefonických liniek pomoci a na internetových stránkach tejto inštitúcie. Tieto informácie mávajú formu letákov alebo brožúr zasielaných priamo domov, alebo oznamov vyvesených v obytných budovách a na verejných priestranstvách, prípadne špeciálne označených hlasovacích lístkov poskytovaných všetkým voličom, napríklad v **Dánsku** či **Litve**. V ôsmich členských štátoch sú však informácie od verejných inštitúcií veľmi obmedzené a poskytujú sa len prostredníctvom médií a internetu.

6.1.3 Len v niektorých krajinách sa pri poskytovaní informácií voličom berú do úvahy potreby osôb so zdravotným postihnutím. Napríklad:

- internetové sídlo volebného orgánu vo **Švédsku** (*Valmyndigheten*) poskytuje všetky informácie pre voličov nielen vo švédčine a v ďalších 30 jazykoch, ale tiež v jednoduchej švédčine a posunkovej reči¹⁶,
- taktiež vo **Švédsku** a aj v **Nemecku**¹⁷ je k dispozícii „hovoriaci“ internetový portál, na ktorom si nevidiace a slabozraké osoby a osoby s ťažkosťami čítať text (napríklad ľudia s dyslexiou) môžu vypočuť informácie čítané nahlas,
- Ústredná volebná komisia v **Bulharsku** uverejnila na svojom webovom sídle film o tom, ako hlasovať, určený ľudom so zdravotným postihnutím. Film je tiež v posunkovej reči,

¹⁶ [Valmyndigheten - Teckenspråk](#)

¹⁷ [Der Beauftragter - Barrierefreiheit - Wahlen](#)

- Knížnica pre nevidiacich vydáva na **Slovensku** materiály o tom, ako voliť s použitím hlasovacieho lístka a zoznamu kandidátov tak v Braillovom písme, ako aj vo forme zvukového záznamu,
- v **Nemecku** si môžu nevidiaci a zrakovo postihnutí objednať šablóny na hlasovacie lístky prostredníctvom svojej organizácie – Nemeckého zväzu nevidiacich a zrakovo postihnutých –, ktorá je zo zákona povinná vydávať a distribuovať tieto šablóny a je financovaná z verejných prostriedkov. Tieto šablóny sa zasielajú spolu s CD, na ktorom sa nachádza návod pre túto šablónu a oficiálne informácie o daných voľbách,
- v **Španielsku**¹⁸ a v **Poľsku**¹⁹ uverejňujú verejné orgány a MVO na internete videá, v ktorých je znázornený spôsob priebehu hlasovania pre nevidiacich,
- v **Českej republike** zasiela ministerstvo vnútra všeobecnú informačnú brožúrku (vo forme distribuovanej všetkým občanom) vládneho výboru pre práva osôb so zdravotným postihnutím, ktorý ju zasiela viacerým špecifickým organizáciám pre osoby so zdravotným postihnutím, ktoré tieto informácie upravia pre svojich členov/klientov tak, aby zodpovedali ich potrebám,
- v **Belgicku** sa nahrá pred voľbami návod, ktorý dostupným spôsobom ukazuje, ako prebieha elektronické hlasovanie vo volebnej miestnosti²⁰,
- v **Slovinsku** príslušné ministerstvá pred každými voľbami posielajú nemocniciam a zariadeniam dlhodobej sociálnej starostlivosti oznam, v ktorom ich informujú, ako si môžu ľudia, ktorí sú v týchto zariadeniach, uplatniť svoje volebné právo,
- taktiež v **Slovinsku** sa oficiálne zoznamy kandidátov distribuujú do všetkých domácností v krajine najneskôr 15 dní pred dňom volieb,
- v **Rumunsku** stály volebný orgán poskytuje online mapu obsahujúcu všetky volebné miestnosti. Vďaka tejto mape môžu voliči nájsť polohu volebnej miestnosti a zistiť cestu k nej, či už zo svojho aktuálneho miesta alebo zo zvoleného miesta na mape,
- vo **Fínsku** financuje informačnú brožúrku k voľbám v Braillovom písme ministerstvo spravodlivosti, vydáva a distribuuje ju však fínska federácia zrakovo postihnutých (*Näkövammaisten liitto ry*). Informácie o nadchádzajúcich voľbách sa zverejňujú online v niekoľkých jazykoch vrátane tlačených brožúr v jednoduchej fínčine a jednoduchej švédčine a vo forme videa v dvoch znakových rečiach (fínsky²¹ a fínsko-švédsky), ako aj v jednoduchej fínčine²², jednoduchej švédčine a jednoduchej angličtine,
- v **Poľsku** sú na internetových stránkach miestnych orgánov uvedené informácie o možnosti dopravy do volebných miestností pre osoby so zdravotným postihnutím,
- v **Španielsku** úrad pre volebné sčítanie spravuje osobitnú webovú lokalitu, kde môžu voliči zadať číslo občianskeho preukazu alebo svoje meno a dátum narodenia, aby získali informácie o volebnej miestnosti a volebnej komisii, kde majú hlasovať,

18 <https://www.youtube.com/watch?v=ThjZtOyIM3U>

19 <http://www.wyborybezbarier.org/braille.html>

20 Napr. <https://www.youtube.com/watch?v=8sWrV4S-P4e&feature=youtu.be>

21 <https://www.youtube.com/watch?v=8vOHkq7ugUA&index=1&list=PLBOD3s07Ie2xrtsEnxJT5gLZ6U5zBHEI>

22 <https://www.youtube.com/watch?v=482izpHIOqY>

- v **Írsku** je bezplatná telefonická linka s jednoducho zapamätateľným číslom (súvisiacim s dátumom volieb), ktorá funguje aj v deň volieb a poskytuje osobám so zdravotným postihnutím podrobné informácie o tom, ako môžu voliť,
- všetky tlačové konferencie národnej volebnej komisie v **Poľsku** venované voľbám a vysielané v televízii a na internete sú dostupné s tlmočením do posunkovej reči²³.

6.1.4 Pre osoby so zníženou pohyblivosťou (vrátane osôb, ktoré používajú invalidný vozík), nevidiacich a zrakovo postihnutých je veľmi dôležité, aby mali informácie o tom, ako je príslušná volebná miestnosť prispôbená ich potrebám a či verejné orgány dokážu na požiadanie poskytnúť pomoc. Právo na takéto informácie je v jednotlivých krajinách zabezpečené veľmi rôznym spôsobom. V niektorých krajinách verejné orgány predpokladajú, že keďže existuje právna povinnosť zabezpečiť prístupnosť volebných miestností, musí byť každá volebná miestnosť plne prispôbená potrebám ľudí so zdravotným postihnutím. Ďalšiu skupinu tvoria krajiny, kde je povinné hlasovať vo volebnej miestnosti podľa miesta bydliska a neexistuje možnosť to zmeniť. Preto orgány usudzujú, že takéto informácie by nemala veľký zmysel, a teda ju nemusia poskytnúť. Vo veľkej väčšine krajín sa však orgány snažia sprostredkovať tieto dôležité informácie – väčšinou to robia miestne orgány, ktoré sú obvykle zodpovedné za prípravu volebných miestností vo svojej oblasti – a to buď telefonicky alebo prostredníctvom svojich internetových stránok. Tieto informácie sú často tiež dostupné na stránke centrálnej inštitúcie organizujúcej voľby alebo prostredníctvom telefonической linky pomoci. Niekedy je však proces získavania informácií o prístupnosti danej volebnej miestnosti nadmieru formálny, napríklad sa musí predložiť písomná žiadosť.

6.1.5 V EÚ však existuje aj mnoho pozitívnych príkladov:

- v **Litve** je na stránke ústrednej volebnej komisie k dispozícii elektronická mapa s vyznačenými volebnými miestnosťami, ktoré sú prispôbené pre osoby so zdravotným postihnutím, a podobné riešenie existuje aj v **Poľsku**,
- v **Estónsku** je možné získať veľmi podrobné technické odpovede, pretože každá volebná miestnosť má svoje vlastné telefónne číslo,
- v **Nemecku** musí byť v podkladoch k voľbám, ktoré dostáva každý volič, uvedené, či je daná volebná miestnosť prispôbená pre ľudí so zdravotným postihnutím, ako aj telefónne číslo, kde sa dajú získať informácie o prístupných volebných miestnostiach.

6.1.6 Pripomienky

- a) Informácie o dátume konania volieb, základných pravidlách a možných formách hlasovania vo voľbách, ako aj o prispôbeniach pre osoby so zdravotným postihnutím, musia byť riadne sprostredkované spôsobom, ktorý zohľadňuje rôzne druhy zdravotného postihnutia medzi voličmi, pričom osobitnú pozornosť treba venovať potrebám nevidiacich a slabozrakých, ako aj sluchovo postihnutých osôb a osôb s mentálnym postihnutím.

23

Napr. <https://www.youtube.com/watch?v=S9tStaM5XSQ>

- b) Pri príprave a sprostredkovaní týchto informácií by mali verejné orgány spolupracovať s organizáciami zastupujúcimi osoby so zdravotným postihnutím, aby sa zabezpečilo, že informácie sa sprostredkujú čo najefektívnejším spôsobom. Verejné orgány by tiež mali zvážiť možnosť financovať činnosti, ktoré tieto organizácie vykonávajú.
- c) Osoby so zdravotným postihnutím majú často obmedzenú nezávislú mobilitu a sú viac závislí od pomoci ľudí okolo seba. Preto je veľmi dôležité poskytovať informácie priamo vo forme, ktorá je prispôbena individuálnym potrebám vyplývajúcim z príslušného druhu zdravotného postihnutia. Verejné médiá a internet, hoci sú dôležitými nástrojmi komunikácie, nemôžu byť jediným zdrojom na oslovenie týchto osôb.
- d) Každý volič v EÚ by mal byť schopný ľahko zistiť, do akej miery je daná volebná miestnosť prispôbena a prístupná pre osoby s obmedzenou nezávislou mobilitou.
- e) Je veľmi dôležité, aby bolo možné získať informácie po telefóne a klásť dodatočné otázky. Jedným z problémov je malý počet členských štátov, ktoré v súčasnosti ponúkajú takéto riešenia, ktoré by mali byť široko dostupné.
- f) Obrázky sa zdajú byť najúčinnnejšou formou, ako ľuďom s mentálnym postihnutím sprostredkovať náležité informácie. Tento nástroj sa v Európskej únii využíva žiaľ len zriedka.

6.2 Hlasovanie vo volebnej miestnosti

6.2.1 Základným, najrozšírenejším a v niektorých krajinách aj jediným spôsobom účasti na voľbách je voliť vo volebnej miestnosti. Je preto veľmi dôležité, aby boli tieto miestnosti plne prístupné pre osoby s rôznym zdravotným postihnutím a aby volebné komisie, ktoré sú orgánom zodpovedným za priebeh volieb vo volebných miestnostiach, boli vybavené a mohli poskytnúť potrebnú pomoc v súlade s potrebami týchto osôb. Iné právne a organizačné riešenia, ktoré takýmto voličom umožnia voliť (napríklad voľba poštou, voľba pomocou prenosnej volebnej schránky, voľba prostredníctvom splnomocnenca, predčasné hlasovanie v niektorých volebných miestnostiach), sa dajú považovať za doplnkové možnosti pre osoby so zdravotným postihnutím, nie však za náhradu ich práva voliť v deň volieb osobne vo volebnej miestnosti.

6.2.2 V 12 členských štátoch nemajú osoby so zdravotným postihnutím možnosť zmeniť volebnú miestnosť, ak je pre nich napríklad iná volebná miestnosť z hľadiska ich zdravotného postihnutia praktickejšia než volebná miestnosť, kam na základe miesta bydliska patria. Našťastie v 15 členských štátoch takáto možnosť existuje. Postup je obvykle jednoduchý. Napríklad:

- v **Maďarsku** môže ktokoľvek oznámiť (prostredníctvom webového sídla národného volebného orgánu, osobne na svojom obecnom/mestskom úrade, či zaslaním žiadosti poštou), že potrebuje prispôbenu volebnú miestnosť – a to najneskôr dva dni pred termínom volieb. Podobný postup existuje aj v niektorých iných krajinách, vrátane **Slovinska**, kde je lehota tri dni, či **Dánska**, ktoré má osemdňovú lehotu,

- v **Taliansku** je možné podať takúto žiadosť dokonca aj v deň volieb a miestne orgány okrem toho poskytnú osobám s obmedzenou mobilitou aj dopravu do volebných miestností prispôsobených ich potrebám. Doprava sa poskytuje aj v **Bulharsku**,
- V **Chorvátsku** a **Poľsku** majú voliči dve možnosti – môžu voliť mimo miesta svojho bydliska, ak uplatnia postup predchádzajúcej registrácie (v zozname voličov, ktorí volia mimo miesta svojho bydliska) alebo ak požiadajú o vydanie osvedčenia, s ktorým môžu voliť v ktorejkoľvek volebnej miestnosti,
- na **Slovensku** môže volič požiadať o vydanie voličského preukazu osobne na obecnom/mestskom úrade v mieste svojho trvalého bydliska, a to aj v posledný pracovný deň pred termínom volieb (vtedy ho dostane na počkanie), alebo listom alebo mailom najneskôr 15 pracovných dní pred termínom volieb (vtedy mu obecný/mestský úrad voličský preukaz zašle do troch pracovných dní od prijatia žiadosti),
- veľmi pružný postup sa uplatňuje v **Litve**, kde je možné rozhodnúť sa voliť mimo miesta bydliska aj v deň volieb. Volič sa dostaví do volebnej miestnosti, ktorú si vybral, a volebná komisia pošle elektronickú žiadosť volebnej miestnosti, do ktorej volič patrí na základe miesta bydliska. Po prijatí potvrdenia, že volič nehlasoval v žiadnej inej volebnej miestnosti, je táto osoba zaradená do zoznamu voličov vo volebnej miestnosti, v ktorej sa nachádza,
- aj v **Holandsku** je možné voliť v ľubovoľnej volebnej miestnosti,
- v **Nemecku** môže každý volič požiadať o vydanie voličského preukazu (Wahlschein), a to až do 18.00 hod. predposledného dňa pred termínom volieb, a s týmto preukazom môže potom voliť v ktorejkoľvek volebnej miestnosti vo svojom okrsku alebo meste.

6.2.3 Otázka prispôsobenia volebných miestností potrebám osôb so zdravotným postihnutím sa v právnych predpisoch jednotlivých členských štátov rieši odlišne. Jedenásť členských štátov uplatňuje všeobecnú zásadu, že všetky volebné miestnosti musia byť prispôsobené. Ak sa však na to pozrieme podrobnejšie, zistíme, že táto požiadavka prístupnosti sa v praxi chápe veľmi úzko – len ako absencia fyzických prekážok pre osoby na vozíčku, ktoré do volebnej miestnosti prichádzajú v sprievode iných ľudí, ktorí v prípade potreby môžu tento vozík pomôcť tlačiť. Prehliada sa však niekoľko ďalších problémov, napríklad potreby nevidiacich osôb, vhodné usporiadanie priestorov, kde sa ľudia pohybujú z miesta na miesto, ako aj dizajn a prezentácia úradných oznámení zobrazených vo volebných miestnostiach. Šesť členských štátov nemá žiadne pravidlá týkajúce sa prispôsobenia volebných miestností potrebám osôb so zdravotným postihnutím. Viaceré členské štáty majú prístupnosť volebných miestností ako všeobecné pravidlo, ktoré by sa malo vziať do úvahy pri rozhodovaní o tom, kde sa zriadia volebné miestnosti.

6.2.4 Len niekoľko členských štátov však realisticky uznalo, že v krátkodobom horizonte nie sú schopné plne prispôsobiť volebné miestnosti. Súčasne si uvedomili, že je potrebné stanoviť špecificky povinnosť zabezpečiť, aby aspoň časť volebných miestností bola prístupná, a to zavedením kvantitatívnych ukazovateľov:

- v **Poľsku** musí byť prístupných aspoň 50 % volebných miestností,
- v **Rakúsku** musí byť prispôsobená aspoň jedna volebná miestnosť v každej obci a aspoň jedna aj v každej mestskej časti Viedne,

- v **Mad'arsku** a v **Írsku** musí byť v každom sídle aspoň jedna prispôsobená volebná miestnosť,
- v **Litve** Ústredná volebná komisia, Litovské fórum zdravotne postihnutých a Litovské združenie obcí podpísali 26. novembra 2016 dohodu, ktorá zaručuje, že aspoň 50 % volebných miestností bude v plnej miere prístupných.

6.2.5 Volebné miestnosti sa často nachádzajú vo verejných budovách (napríklad v školách, zdravotných zariadeniach, na úradoch miestnej správy), ktoré sú bezplatne dostupné na voľby. Mnohé z nich sa však žiaľ nachádzajú v starých budovách, ktoré nie sú prispôsobené potrebám osôb so zdravotným postihnutím. Zaujímavé riešenie našli v **Litve**²⁴. Ak nie je možné prispôsobiť a vybaviť volebnú miestnosť tak, aby vyhovovala potrebám osôb so zdravotným postihnutím, prenajmú sa vhodné priestory pre volebné miestnosti a náklady sa uhradia zo štátneho rozpočtu.

6.2.6 Často sa stáva, že volič, ako osoba so zdravotným postihnutím, chce, aby ho do volebnej miestnosti sprevádzal niekto, koho si vyberie a kto mu bude môcť pomôcť aspoň s niektorými úkonmi spojenými s voľbami vrátane prevzatia hlasovacích lístkov, úpravy hlasovacieho lístka a vloženia hlasovacieho lístka do volebnej schránky. Vo väčšine členských štátov je takáto pomoc povolená a pravidlá v tejto oblasti sú veľmi pružné. To, koho si volič vyberie za asistenta, je vo všeobecnosti záväzné, a nikto to nemôže spochybnit'. Najbežnejším obmedzením je, že člen volebnej komisie nemôže pôsobiť ako asistent. Vo **Švédsku**, v **Luxembursku**, **Dánsku** a **Nemecku** si však napríklad voliči môžu za asistenta zvoliť aj člena tejto volebnej komisie, vo **Fínsku** si môžu vybrať člena volebnej komisie aj takzvaného volebného asistenta, ktorý je k dispozícii v každej volebnej miestnosti, v **Mad'arsku** môže voličovi pomáhať buď osoba podľa jeho výberu, alebo dvaja členovia volebnej komisie spoločne.

6.2.7 V mnohých krajinách neexistuje žiadny vekový limit, a preto môže voličovi pomáhať aj niekto, kto ešte sám nie je oprávnený voliť (napríklad dieťa alebo vnúča voliča). Tak je to napríklad vo **Francúzsku**, v **Belgicku**, **Poľsku**, **Nemecku**, vo **Švédsku**, v **Rakúsku** a **Litve**. Mnohé krajiny však vyžadujú, aby boli asistenti oprávnení hlasovať (a teda spĺňali vekovú hranicu), a dokonca aby mali právo hlasovať v danej hlasovacej miestnosti. To prináša pre voličov problémy a v niektorých prípadoch im to môže brániť hlasovať. Občas sa od volebnej komisie vyžaduje, aby posúdila, či asistent, ktorého si volič vybral, bude schopný poskytnúť asistenciu, prípadne či príslušný volič skutočne asistenciu potrebuje. V jednom členskom štáte musia voliči najprv miestoprišažne vyhlásiť, že sú skutočne nevidiaci a potrebujú pomoc asistenta. Tento zákon upravuje text miestoprišažného vyhlásenia, ako aj súbor podrobných otázok na vybraného asistenta. Celý tento postup sa musí uzavrieť do dvoch hodín pred uzavretím volebnej miestnosti, inak môže byť hlasovanie s asistentom zamietnuté. Tieto požiadavky, rovnako ako pravidlá týkajúce sa druhu zdravotného postihnutia, ktoré oprávňuje hlasovať s asistentom (napr. len nevidiaci) a požiadavky na voličov (najmä so zrakovým postihnutím), aby predložili lekárske potvrdenie o tom, že nie sú schopní samostatne voliť a potrebujú pomoc, by sa mali považovať za neoprávnené. To isté platí aj pre povinnosť asistenta, ktorý sprevádza osobu so zdravotným postihnutím, aby sa zaregistroval vopred.

- 6.2.8 Pochybnosti vyvoláva aj pravidlo uplatňované v dvoch členských štátoch, podľa ktorého môžu len členovia volebnej komisie vykonávať úlohu asistenta. To je v rozpore so zásadou tajného hlasovania, najmä v malých spoločenstvách, kde každý pozná každého a kde by to mohlo odradiť ľudí od hlasovania vo voľbách.
- 6.2.9 Vo veľkej väčšine členských štátov je povinné použiť vymedzený priestor (napríklad volebné kabíny) na to, aby volič mohol urobiť slobodne svoju voľbu na hlasovacom lístku. Vo väčšine prípadov sa však toto pravidlo nedodržiava prísne. Rovnako pružný je prístup k požiadavke, aby volebné kabíny používala vždy len jedna osoby, nanajvýš so svojim volebným asistentom).
- 6.2.10 Na **Slovensku**, ak nie je volebná miestnosť prispôbená pre niekoho so zdravotným postihnutím, hlasovací lístok aj volebnú schránku vynesú z volebnej miestnosti, aby sa tejto osobe umožnilo voliť. V **Belgicku** môže volič využiť volebnú kabínu osobitne prispôbenú potrebám osôb so zdravotným postihnutím umiestnenú na prístupnom mieste, aj ak je umiestnená mimo priestorov volebnej miestnosti. V **Chorvátsku** môžu členovia volebnej komisie vyniesť hlasovací lístok von z volebnej miestnosti a dať ho osobe, ktorá nie je schopná vstúpiť do volebnej miestnosti, vziať zložený hlasovací lístok s označeným výberom, ktorý volič vložil do obálky, a doniesť ho do volebnej miestnosti, kde hlasovací lístok vyberú z obálky a vhodia do volebnej schránky.
- 6.2.11 Otázka toho, ako sú volebné miestnosti, vrátane volebných kabín, v rôznych členských štátoch zorganizované, vyvoláva množstvo obáv. Žiadny členský štát EÚ nezaviedol komplexné riešenie, aby štandardizoval vybavenie volebných miestností a ich prevádzkovanie tak, aby sa dali považovať za vhodné pre všetkých voličov. Napriek tomu sú napríklad v **Poľsku** stanovené veľmi podrobné pravidlá pre normy, ktoré musia spĺňať volebné miestnosti, ktoré sú oficiálne uznané ako prispôbené osobám so zdravotným postihnutím. V **Belgicku** sa zase pred každými voľbami pripravuje podrobná príručka pre miestne orgány o tom, ako pripraviť volebné miestnosti. Tieto pokyny sa uverejňujú na internete, aby boli dostupné aj širokému spektru voličov. Okrem iného sa v nich presne stanovuje veľkosť písma v oznámeniach, minimálna šírka chodieb, sklon rámp a dvorov, príprava parkovacích plôch pred volebnými miestnosťami, ako aj rozmery volebných schránok²⁵.
- 6.2.12 Veľmi častou chybou je absencia predstavy o priestore, v ktorom sa osoby presúvajú z miesta na miesto, a teda aj nedostatočné premyslenie umiestnenia ďalších etáp procesu odovzdávania hlasu vo volebnej miestnosti (umiestnenie registrácie voličov a odovzdávania hlasovacích lístkov, volebných kabín a volebných schránok). To znamená, že voliči často musia obchádzať jeden druhého v obmedzenom priestore, čo komplikuje situáciu nielen osobám so zdravotným postihnutím.
- 6.2.13 Medzi najčastejšie problémy patria: príliš malé volebné kabíny, ktoré spôsobujú problémy, ak ich má použiť osoba na invalidnom vozíku (často si napríklad musia odsunúť stoličku, aby sa s vozíkom dostali k stolu), nedostatok možností na vyplnenie hlasovacieho lístka (stáť alebo sedieť), príliš malé stoly na vyplnenie hlasovacieho lístka (voliči často môžu napríklad tašku

položiť len na zem), umiestnenie otvoru na volebnej schránke tak, že niektorým voličom so zdravotným postihnutím to bráni samostatne vložiť hlasovací lístok.

6.2.14 Vo väčšine krajín sú pravidlá, pokiaľ ide o vkladanie hlasovacích lístkov do volebnej schránky, pružné. Hlasovací lístok môže do volebnej schránky vhodiť nielen volič, ale aj iná osoba, ktorú na to určia. Často sú to deti, keď ide do volebnej miestnosti celá rodina. Napríklad v **Českej republike, Nemecku** či **Grécku** môže pomôcť aj ktorýkoľvek člen volebnej komisie, aj keď nie je asistentom, a v **Portugalsku** sa hlasovací lístok vždy vráti zástupcovi volebnej komisie, ktorý ho vhodí do volebnej schránky. Obavy však vyvoláva zásada posledného kontaktu, ktorá sa uplatňuje v dvoch krajinách a podľa ktorej poslednou osobou, ktorá sa dotkne hlasovacieho lístka pred jeho vhođením do volebnej schránky, musí byť volič – aj v prípade voličov so zdravotným postihnutím.

6.2.15 Prístup k informáciám vo volebnej miestnosti je jedným z dôležitých aspektov účasti na voľbách. Vnútroštátne právne predpisy presne vymedzujú rozsah informácií, ktoré sú k dispozícii vo volebných miestnostiach a obmedzujú ich na dve oblasti – základné všeobecné informácie o všetkých kandidátoch a návod ako voliť. Osobám so zdravotným postihnutím obvykle členovia volebnej komisie ústne vysvetlia postup, čo umožňuje rýchlo vysvetliť prípadné nejasnosti a sprostredkovať informácie spôsobom, ktorý zodpovedá potrebám príslušného voliča. Problémy môžu nastať vtedy, keď je osoba, ktorá potrebuje vysvetlenie, nepočujúca a používa posunkovú reč, keďže len niekoľko členských štátov umožňuje využiť online služby tlmočníkov posunkovej reči.

6.2.16 Vo volebných miestnostiach sú často vyvesené úradné oznámenia, ktoré vydal vnútroštátny orgán zodpovedný za priebeh volieb. Častou chybou je vyvesenie týchto oznámení v nevhodnej výške, teda napríklad vo výške, kde ich nedokážu čítať ľudia na invalidných vozíkoch. Hoci napríklad v **Poľsku** pravidlá veľmi jasne stanovujú, že informácie musia byť čitateľné pre všetkých.

6.2.17 Niektoré krajiny zaviedli vo volebných miestnostiach aj ďalšie možnosti pre osoby s konkrétnym typom zdravotného postihnutia:

- v **Španielsku** sa ľahko čitateľné informačné letáky o voľbách a prístupnosti, dostupné na webovom sídle volieb, aj tlačia a posielajú do každej volebnej miestnosti – tieto letáky pripravuje pred každými voľbami ministerstvo vnútra v spolupráci s hlavnými združeniami osôb so zdravotným postihnutím,
- v **Litve** sú vo volebných miestnostiach k dispozícii letáky, dostupné aj v Braillovom písme, ktoré vydáva Ústredná volebná komisia a ktoré obsahujú písomné informácie o tom, ako voliť,
- na **Malte** sa v zákone stanovuje, že každá volebná miestnosť musí byť vybavená audioprehrávačmi a šablónou v Braillovom písme, na ktorej je uvedený zoznam kandidátov a strán na hlasovacom lístku,
- v **Portugalsku** a v **Írsku** je vo všetkých volebných miestnostiach vystavená zväčšená kópia hlasovacieho lístku,
- v niektorých členských štátoch (napríklad **Švédsko, Belgicko, Holandsko**) môžu voliči použiť lupu, ktorá je k dispozícii v každej volebnej miestnosti.

6.2.18 Pripomienky

- a) Napriek existujúcim pravidlám nie je prevažná väčšina volebných miestností v plnej miere alebo vôbec prispôsobená potrebám osôb s rôznymi druhmi zdravotného postihnutia a tento stav nie je možné rýchlo napraviť. Nateraz najlepšou nápravou tejto situácie je umožniť voličom so zdravotným postihnutím zmeniť volebnú miestnosť, ak im bola pridelená volebná miestnosť na základe miesta bydliska. Administratívny postup na takúto zmenu by mal byť jednoduchý a rýchly.
- b) Všetci voliči so zdravotným postihnutím by mali mať možnosť slobodne si vybrať osobu, ktorá im bude počas hlasovania vo volebnej miestnosti asistovať. Dodatočné podmienky pre takýchto asistentov, ktoré sa kladú v mnohých členských štátoch, sa nezdajú byť opodstatnené.
- c) Mnohé krajiny zaviedli zaujímavé praktické riešenia, ako zabezpečiť voličom s rôznymi druhmi zdravotného postihnutia dobrý prístup k informáciám vo volebných miestnostiach. Najdôležitejšie z nich, ktoré môžu byť zároveň veľmi rýchlo zavedené, sú: vyvesiť vo volebných miestnostiach úradné oznámenia a kópie hlasovacích lístkov vo vhodných veľkostiach a vo výške, ktorá umožňuje ich ľahké čítanie; sprístupniť nevidiacim informácie v Braillovom písme; možnosť využiť online služby tlmočenia do posunkovej reči.
- d) Mimoriadne veľký význam má stanoviť podrobné zásady (formou právnych predpisov alebo pokynov pre miestne orgány a volebné komisie) špecifikujúce vybavenie volebných komisií a organizáciu ich práce. Tieto pravidlá by mali okrem iného presne určiť aj štruktúru priestorov, kde sa môžu ľudia pohybovať bez obmedzení; veľkosť, umiestnenie a vybavenie volebných kabín; dostupnosť volebnej schránky; ako aj podmienky parkovania a prístupu do volebnej miestnosti.

6.3 Hlasovací lístok

- 6.3.1 Spôsob, akým sa hlasuje vo voľbách do EP, sa v EÚ značne líši. Často je to jeden z faktorov, ktorý rozhoduje o tom, či budú mať osoby so zdravotným postihnutím možnosť voliť skutočne samostatne. Niekedy sa stáva, že forma hlasovacieho lístka a požadovaný spôsob hlasovania je neprekonateľnou prekážkou a hlasovanie si vyžaduje pomoc inej osoby, ktorá teda bude vedieť, pre koho sa volič rozhodol.
- 6.3.2 Ak volebný systém stanovuje, že volič musí spraviť nejaký úkon a okrem toho môže spraviť ešte aj nejaký ďalší krok (napríklad musí označiť nejakú politickú stranu a navyše môže a nemusí označiť ešte preferovaného kandidáta), systém musí vytvoriť pre voličov so zdravotným postihnutím možnosti uplatniť si všetky svoje práva.
- 6.3.3 Úkony, ktoré musia voliči v členských štátoch vykonať, aby mohli odovzdať hlas, sa dajú rozdeliť do troch kategórií:

- označiť hlasovací lístok na určenom mieste („x“, „+“, „v“, vyplniť kolónku, zakrúžkovať číslo),
- vybrať jeden list spomedzi sady listov s názvami politických strán,
- dopísať niečo na hlasovací lístok (číslo, meno, priezvisko).

6.3.4 Vzhľadom na tieto úkony voličov sa dajú členské štáty rozdeliť do týchto kategórií:

- krajiny, v ktorých sa volí označením (napríklad „x“, „+“), zakrúžkovaním čísla alebo vyplnením konkrétnej kolónky na jednom alebo viacerých miestach hlasovacieho lístka (teda označením buď strany alebo konkrétneho kandidáta, alebo kandidátov z volebného zoznamu strany): **Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Dánsko, Holandsko, Chorvátsko, Luxembursko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko a Slovinsko**,
- krajiny, v ktorých si volič z balíčka, ktorý dostal, vyberie najprv lístok s názvom strany a potom urobí výber kandidáta alebo kandidátov označením (napr. „x“, „+“) alebo vyplnením konkrétneho políčka: **Česká republika, Grécko, Lotyšsko, Slovensko**,
- krajiny, kde voľba prebieha tak, že volič musí urobiť značku pri názve politickej strany, musí alebo môže však aj uviesť meno alebo číslo konkrétneho kandidáta (alebo kandidátov): **Taliansko, Litva**,
- krajiny, kde voľba prebieha tak, že volič napíše svoj výber na hlasovací lístok (názov strany, číslo alebo meno konkrétneho kandidáta): **Fínsko a Estónsko**,
- krajiny, v ktorých voliči na hlasovacom lístku nič neoznačujú ani doň nič nevpisujú: z balíčka, ktorý dostanú, vyberú lístok s názvom strany a vhodia ho do volebnej schránky: **Francúzsko a Španielsko**,
- krajiny, kde sa čísla označujúce preferencie vpisujú do rámečkov veľa mena kandidátov: **Malta a Írsko**,
- krajiny s komplikovaným systémom úpravy hlasovacieho lístka: **Švédsko** (na výber sú tri lístky rôznej farby a potom, podľa konkrétneho lístka, môže ale nemusí existovať možnosť označiť políčko alebo vpísať názov strany alebo meno kandidáta).

6.3.5 Pre voličov, ktorí dostanú hlasovací lístok s vytlačenými menami kandidátov a názvami politických strán, má veľkosť písma a veľkosť hlasovacieho lístka veľký význam. O veľkosti písma a veľkosti hlasovacích lístkov obvykle rozhoduje orgán, ktorý je zodpovedný za organizovanie volieb. V niektorých krajinách je však rozmer papiera daný zákonom. Medzi jednotlivými krajinami EÚ existujú veľké rozdiely, rozmery sa pohybujú od formátu A4 po formát väčší ako A2. Veľmi zaujímavé pravidlá, pokiaľ ide výlučne o dĺžku hlasovacieho lístka, platia v **Belgicku**, kde hlasovací lístok môže mať 36 alebo 72 cm (podľa regiónu), zatiaľ čo na **Cypre** je stanovené, že maximálna veľkosť hlasovacieho lístka je 16x70 cm. V **Bulharsku** sa v prípade dlhého zoznamu kandidátov zostavuje špeciálna brožúrka.

6.3.6 Najrozšírenejšou a súčasne najjednoduchšou formou hlasovania vo voľbách do EP je označiť „x“ alebo podobným znakom políčko vedľa mena kandidáta alebo názvu politickej strany. Túto možnosť využíva 12 krajín, v dvoch krajinách sa do políčka niečo vpisuje a v ďalších dvoch sa značka „x“ dáva vedľa mena kandidáta alebo názvu strany bez toho, aby na to bolo vyhradené miesto.

- 6.3.7 Medzi ďalšie spôsoby označenia voľby patrí „zakrúžkovanie“ čísla vedľa mena kandidáta (**Slovensko, Slovinsko**) alebo značka vedľa mena kandidáta pomocou pečiatky, ktorú dostane od volebnej komisie (**Rumunsko**). V **Luxembursku** sa uvedenie krúžku alebo „x“ (či podobnej značky) v hornej časti hlasovacieho lístka považuje za vyslovenie podpory celému zoznamu kandidátov, hoci voliči môžu svojich šesť preferenčných hlasov udeliť svojim kandidátom. Jeden kandidát môže získať od jedného voliča najviac dva preferenčné hlasy (znázornené dvomi znakmi „x“ vedľa mena kandidáta).
- 6.3.8 Právne predpisy členských štátov zväčša pristupujú veľmi pružne k charakteristike značiek na hlasovacích lístkoch, hoci napríklad v **Poľsku** sa dve čiary značky „x“ musia pretínať vo vyznačenom políčku, aby sa hlas považoval za platný. V mnohých krajinách však platí, že ak neexistujú pochybnosti o úmysle voliča, nie je dôvod vytvárať nadmerne formálne pravidlá, v rámci ktorých by sa hlas považoval za neplatný, ak sa dve čiary nepretínajú presne, alebo ak je kruh neúplný. V **Portugalsku** sa napríklad hlas považuje za platný, ak jasne naznačuje vôľu voliča, a to aj vtedy, ak značka, ktorú volič urobil, nie je presná alebo je mimo vyznačeného políčka.
- 6.3.9 Otázka platnosti hlasu je spojená s dostupnosťou technických prostriedkov, ktoré osobám so zdravotným postihnutím, najmä nevidiacim a slabozrakým osobám, ako aj osobám s obmedzenou motorickou schopnosťou, umožňujú samostatne odovzdať hlas, a taktiež s istotou, že ich hlasy budú riadne uznané a započítané. V siedmich členských štátoch môže volič požiadať o špeciálnu šablónu na hlasovací lístok, ktorá presne určuje miesto, ktoré sa má označiť²⁶. Na niektorých z nich však nie sú značky v Braillovom písme, takže pre nevidiacich je veľmi ťažké hlasovať samostatne. V iných krajinách takéto riešenia pre nevidiace a slabozraké osoby, či osoby, ktoré majú problém zreteľne písať, neexistujú, čo znamená, že sa pri hlasovaní musia spoliehať na pomoc od príbuzných alebo blízkych priateľov.
- 6.3.10 Len dva členské štáty (**Španielsko a Švédsko**) spomedzi siedmich, kde si volič vyberá lístok s názvom politickej strany (volebný zoznam) z balíčka lístkov s názvami všetkých strán (a to ako prvý alebo jediný krok procesu voľby) majú zavedené postupy, ktoré nevidiacim umožňujú samostatne nájsť príslušný lístok – lístky sú v zalepených obálkach označených Braillovým písmom, takže sa dá ľahko vybrať príslušný lístok.
- 6.3.11 V siedmich členských štátoch píšu voliči na hlasovací lístok poradové číslo alebo meno vybraného kandidáta alebo názov politickej strany, ktorú chcú voliť. Tento postup spôsobuje mnohým ľuďom vážne problémy a zvyšuje riziko, že ich hlasy budú vyhlásené za neplatné z dôvodu nečitateľného rukopisu (často v dôsledku zdravotného postihnutia), ich preferenčné hlasy pre konkrétneho kandidáta nebudú vzaté do úvahy, alebo sa započíta len ich hlas pre danú politickú stranu. V prípade jedného členského štátu sa hlasovací lístok, upravený akýmkoľvek iných spôsobom než uvedením poradového čísla kandidáta, považuje za neplatný. Spomedzi týchto členských štátov poskytuje len **Malta** pomoc osobám so zrakovým postihnutím – k dispozícii je na požiadanie šablóna v Braillovom písme a audio vybavenie, pričom nie je potrebné žiadať vopred a ak príslušná osoba nie je napriek tomu schopná odovzdať hlas,

26

Aj v Írsku sú k dispozícii takéto šablóny, ale len počas konania referenda a prezidentských volieb.

pomôže podľa potreby volebný asistent. Počas poskytovania pomoci je časť hlasovacej miestnosti určená na úpravu volebných lístkov uzavretá pre ostatné osoby.

6.3.12 V niektorých členských štátoch hlasovanie neprebíha prostredníctvom jedného jednoduchého úkonu, ale volič má viacero rôznych možností, ktoré môžu byť ťažko pochopiteľné. V **Litve** je možné vybrať nula až päť preferenčných kandidátov, na **Slovensku** je možné vybrať až dvoch kandidátov; v **Luxembursku** má volič určitý počet hlasov, ktoré môže dať kandidátom, pričom jeden kandidát môže získať až dva takéto hlasy; na **Malte** sa uvádza poradie preferencií pre maximálne piatich kandidátov; a vo **Švédsku** si musí volič vybrať najprv jeden z troch hlasovacích lístkov a potom pokračovať rôznym spôsobom, podľa toho, ktorý lístok si vybral. Okrem toho si za určitých okolností môže vybrať nielen kandidáta zo zoznamu, ktorého preferuje, ale dokonca môže napísať meno osoby, ktorá na zozname nefiguruje. Informačné príručky, ktoré poskytujú orgány v týchto krajinách, majú za cieľ vysvetliť, aký vplyv majú jednotlivé možnosti, ktoré má volič k dispozícii. Vo **Švédsku**, ktoré má najkomplexnejší systém, existujú plagáty, ktoré názorne krok za krokom vysvetľujú ako voliť.

6.3.13 Pripomienky

- a) Pre voličov so zdravotným postihnutím je technická stránka priebehu volieb rovnako dôležitá ako prístup k informáciám či prístup do volebných miestností. Najvhodnejším riešením je označiť svoj výber tým, že sa dostatočne veľké políčko označí značkou „x“ alebo podobne. Pre nevidiace alebo slabozraké osoby, ako aj osoby, ktoré majú problém zreteľne písať perom, sú dobrým riešením špeciálne šablóny na hlasovacie lístky, označené v Braillovom písme aj ľahko čitateľným textom (napr. len poradové číslo kandidáta). Voľba krúžkovaním, napríklad poradového čísla kandidáta, však predstavuje veľkú prekážku pre osoby, ktoré majú obmedzenú pohyblivosť rúk.
- b) Ak volič vyberá lístok s názvom politickej strany z balíčka lístkov, ktoré dostal, musí byť písmo na prednej strane lístkov jednotlivých strán dostatočne veľké a všetky lístky musia byť vytlačené aj v Braillovom písme alebo byť dostupné v obálkach označených Braillovým písmom, aby si nevidiaci mohli vybrať správny lístok.
- c) Voľba písaním čísla alebo mena kandidáta či názvu strany na hlasovací lístok je problematická a vzniká riziko, že hlas bude vyhlásený za neplatný. Preto bez ohľadu na volebnú tradíciu príslušnej krajiny stojí za zváženie zmena tohto pravidla.
- d) Pre osoby s mentálnym postihnutím by sa mali informácie o postupe odovzdávania hlasu príslušným spôsobom upraviť. Najlepším spôsobom je text s jednoduchými vetami alebo vizuálne pokyny. To je dôležité najmä v krajinách s komplikovaným postupom odovzdávania hlasu, ktorý si vyžaduje, aby volič spravil niekoľko rozhodnutí a vykonal s tým súvisiace činnosti. Týmto voličom treba vysvetliť nielen ďalšie kroky procesu, ale aj ich dôsledky.

6.4 Predčasné hlasovanie – pred oficiálnym dňom volieb v určených volebných miestnostiach

6.4.1 Desať členských štátov ponúka aspoň pre niektoré skupiny voličov možnosť voliť vopred tak, že sa osobne dostavia do volebných miestností na to určených – obvykle v priestoroch miestnych orgánov. Tieto volebné miestnosti sa nachádzajú v priestoroch, ktoré sú prispôbené potrebám osôb s obmedzenou nezávislou mobilitou.

6.4.2 V ôsmich krajinách majú toto právo všetci občania, zatiaľ čo v ostatných dvoch môžu vopred voliť len osobitné skupiny občanov. Zdravotné postihnutie pritom nie je dôvodom na predčasné hlasovanie; avšak osoby v nemocniciach a tí, ktorí by mali byť v nemocnici v deň volieb, môžu voliť vopred.

6.4.3 Vo veľkej väčšine krajín si predčasné hlasovanie nevyžaduje žiadne administratívne úkony. V niektorých krajinách je však potrebné sa zaregistrovať na predčasné hlasovanie vopred. Občania jednoducho prídu počas otváracích hodín do volebnej miestnosti. Vo **Fínsku** sa predčasné hlasovanie uskutočňuje okrem iného vo volebných miestnostiach zriadených v nemocniciach a zariadeniach dlhodobej starostlivosti.

6.4.4 Pripomienky

a) Predčasné hlasovanie môže byť účinným spôsobom ako osobám so zdravotným postihnutím pomôcť zúčastniť sa na voľbách. Keďže prebieha aspoň niekoľko dní, miestne orgány môžu ľahšie zorganizovať dopravu osôb do týchto volebných miestností.

b) V zariadeniach dlhodobej starostlivosti je jednoduchšie zorganizovať takéto hlasovanie v pracovný deň, keďže vtedy je v práci obvykle viac zamestnancov než v nedeľu, čo je tradičný deň, keď sa konajú vo väčšine krajín voľby.

6.5 Voľba poštou

6.5.1 V niektorých členských štátoch môžu voliči žijúci v krajine hlasovania požiadať o doručenie hlasovacích lístkov vopred (pred termínom volieb), aby ich mohli osobne vyplniť a poslať poštou/kuriérom alebo nechať doručiť volebnej komisii inou osobou (inou, než členom danej komisie). Na účely tejto správy sa všetky tieto druhy hlasovania označujú ako voľba poštou.

6.5.2 V **Španielsku, Luxembursku** a v **Nemecku** môžu všetci občania voliť poštou. V **Rakúsku, Írsku, Poľsku, Slovinsku** a vo **Švédsku** je táto forma hlasovania povolená pre úzko vymedzené skupiny ľudí, ktorí sa nemôžu v deň volieb dostaviť do volebnej miestnosti, vrátane osôb so zdravotným postihnutím.

6.5.3 V **Dánsku** existuje zmiešaný systém, ktorý zahŕňa prvky voľby poštou. Je tu široký priestor pre predčasné hlasovanie v na to určených volebných miestnostiach – od troch týždňov do dvoch dní vopred. V prípade osôb, ktoré nie sú schopné dostaviť sa do volebnej miestnosti, môže mať predčasné hlasovanie formu voľby poštou. V zariadeniach, ako sú nemocnice a opatrovateľské centrá, manažment zhromažďuje náležite zabezpečené hlasovacie lístky ľudí, ktorí sa zdržiavajú

v týchto zariadeniach, a posielajú ich volebnej komisii. Osobitní volební úradníci sú poverení prijímaním vyplnených hlasovacích lístkov od osôb so zdravotným postihnutím u nich doma.

6.5.4 V krajinách, kde voliči musia prejaviť záujem voliť poštou, aby im boli doručené hlasovacie lístky, sa uplatňujú ľahko použiteľné postupy – formulár sa zasiela úradu (nemusí ho nevyhnutne doručiť volič osobne), a niektoré krajiny akceptujú aj žiadosti zaslané e-mailom, formuláre vyplnené online, či dokonca jednoduchý telefonát. Najčastejšie sa hlasovacie lístky bezplatne posielajú na domácu adresu; v **Írsku** a **Španielsku** je možné ich vyzdvihnúť na určených úradoch. V **Španielsku** sa môže osoba so zdravotným postihnutím, ktorá nemôže ísť na poštu požiadať o voľbu poštou alebo vyzdvihnúť hlasovacie lístky, obrátiť na notára, ktorý bezplatne vydá plnomocenstvo, aby osoby, ktorú volič so zdravotným postihnutím určí, mohla splniť požiadavky na voľbu poštou. V **Nemecku** môžu voliči so zdravotným postihnutím požiadať verejné orgány o pomoc pri získavaní potrebných dokumentov na voľbu poštou.

6.5.5 Voličmi vyplnené hlasovacie lístky sa posielajú bezplatne (poštou alebo kuriérom). Vo **Švédsku** vyzdvihuje obálku s vyplneným hlasovacím lístkom priamo u voliča osobitný zástupca (napríklad poštár), ktorý ich doručí volebnej komisii – tento hlasovací lístok volič vkladá do obálky (sám, alebo s pomocou inej osoby, ak je to potrebné) v prítomnosti tohto zástupcu a jedného svedka. V **Poľsku**, **Rakúsku** a vo **Švédsku** môžu voliči, ktorí požiadali o voľbu poštou a dostali hlasovacie lístky, zmeniť názor a namiesto poslania hlasovacieho lístka späť ho môžu v deň volieb osobne vhodiť do volebnej schránky vo svojej volebnej miestnosti.

6.5.6 V **Nemecku** a **Poľsku** môžu nevidiaci voliči dostať špeciálne šablóny na hlasovacie lístky (rovnaké, aké sú k dispozícii vo volebnej miestnosti), ktoré im umožnia voliť úplne samostatne.

6.5.7 Pripomienky

- a) Voľba poštou výrazne uľahčuje osobám so zdravotným postihnutím účasť na voľbách.
- b) Účinnosť a obľúbenosť tohto riešenia však závisí od jednoduchosti postupov a absencie poplatkov: vyjadrenie záujmu zúčastniť sa, spôsob doručenia hlasovacích lístkov a spôsob ich vrátenia po odvolení.
- c) Voličom by sa nemali zasielať len hlasovacie lístky, ale aj informácie vo forme prispôsobenej druhe postihnutia daného voliča a v prípade potreby aj šablóny pre nevidiace a slabozraké osoby.

6.6 Voľba pomocou prenosnej volebnej schránky

6.6.1 Tento typ voľby, s rozdielmi z hľadiska rozsahu, sa využíva v 17 členských štátoch. V 12 z nich je možné voliť pomocou volebnej schránky, ktorá sa prinesie do voličovho aktuálneho miesta bydliska (t. j. na domácu adresu, k nemocničnému lôžku alebo do zariadenia dlhodobej starostlivosti) alebo sa napríklad umiestni pred volebnú miestnosť (v prípade, ak je pre voliča príliš namáhavé vojsť do volebnej miestnosti). Podobné riešenie z hľadiska voliča sa uplatňuje v piatich ďalších krajinách, kde sa neodovzdáva hlas do volebnej schránky (pretože hlasovací lístok sa nevkladá fyzicky do volebnej schránky), ale členovia volebnej komisie zbierajú

náležite zabezpečené hlasovacie lístky v obálke (ktorá zastupuje volebnú schránku) priamo od voličov.

- 6.6.2 Tento typ voľby môžu využiť osoby, ktoré sa z dôvodu svojho zdravotného postihnutia alebo zdravotného stavu nemôžu dostať do volebnej miestnosti. V mnohých krajinách na to stačí, ak je volič v deň volieb v nemocnici alebo v zariadení dlhodobej starostlivosti, a v **Litve** dokonca ak dosiahol 70 rokov. Niektoré krajiny majú predpisy, v ktorých sa presne stanovujú požadované kritériá, inde sa jednotlivé situácie posudzujú pružnejšie a berie sa do úvahy aj dočasná imobilnosť (napríklad v prípade pacienta, ktorý musí po operácii zostať doma).
- 6.6.3 Postup, ako ohlásiť svoj zámer voliť pomocou prenosnej volebnej schránky, je v členských krajinách EÚ veľmi pružný. Často je okrem vyplnenia formálnej žiadosti prípustné požiadať o to telefonicky alebo e-mailom. Len jedna krajina má požiadavku predložiť zdravotné potvrdenie, že volič nie je spôsobilý dostaviť sa do volebnej miestnosti.
- 6.6.4 Dvanásť krajín používa najpružnejšie riešenie: priniesť volebnú schránku do miesta bydliska voliča. Najčastejším obmedzením je požiadavka, že volič musí mať bydlisko v obci, kde sa nachádza volebný okrsk, do ktorého patrí. V troch krajinách sa používanie prenosnej volebnej schránky obmedzuje len na nemocničných pacientov a osoby v zariadeniach starostlivosti, ktoré sú pripútané na lôžko a nedokážu sa samostatne pohybovať. Dve ďalšie krajiny povoľujú presunutie volebnej schránky v rámci volebnej miestnosti, ak sa k nej volič nedokáže dostať z dôvodu architektonických prekážok. Dokonca je možné vyniesť volebnú schránku a hlasovacie lístky pred volebnú miestnosť.
- 6.6.5 **Slovensko, Fínsko a Estónsko** navyše umožňujú osobám, ktoré voličom so zdravotným postihnutím poskytujú stálu opateru, aby volili súčasne s nimi pomocou tej istej volebnej schránky. Podmienky: nahlásiť to vopred, patriť do rovnakého volebného okrsku a byť s voličom v blízkom príbuzenskom vzťahu.
- 6.6.6 Zhruba v polovici členských štátov sa voľba pomocou prenosnej volebnej schránky využíva v deň volieb, v ostatných je to v dňoch, ktoré voľbám predchádzajú. Voliči sú zvyčajne informovaní, v akom časovom rámci bude volebná schránka prinesená k nim domov, avšak len v štyroch krajinách je tento interval pomerne krátky (nepresahuje tri hodiny).
- 6.6.7 Voliči so zdravotným postihnutím, ktorí volia pomocou prenosnej volebnej schránky, môžu využívať tie isté pomôcky ako vo volebnej miestnosti – šablóny pre nevidiacich (ak sú v danej krajine k dispozícii) alebo pomoc inej osoby (asistenta).
- 6.6.8 Pripomienky
- a) Prenosná volebná schránka je veľmi účinný spôsob, ako umožniť zdravotne postihnutým zúčastniť sa na voľbách. Vzhľadom na náklady by sa však toto riešenie malo skombinovať s voľbou poštou, keďže tieto dva spôsoby sa môžu navzájom dopĺňať.

- b) Ako dočasné riešenie, kým sa zlepši prístupnosť volebných miestností, by sa mala zvážiť možnosť vyniesť hlasovacie lístky a ďalšiu, menšiu volebnú schránku von pred volebnú miestnosť, aby mohli voliči odvoliť tam.
- c) Pre chorých alebo pre osoby s vážnym zdravotným postihnutím môže byť veľmi namáhavé čakať niekoľko hodín na komisiu s volebnou schránkou. Časový interval na doručenie volebnej schránky by mal byť krátky.

6.7 Voľba prostredníctvom splnomocnenca

6.7.1 Voľba prostredníctvom splnomocnenca sa týka len prípadov, keď volič oprávni inú osobu, aby v jeho mene hlasovala vo volebnej miestnosti. Tento postup je bežne známy ako delegovanie volebného práva. Splnomocnenec hlasuje za voliča a nesprevádza voliča pri hlasovaní.

6.7.2 Toto riešenie je možné v štyroch krajinách: vo **Francúzsku** a v **Holandsku** môžu prostredníctvom splnomocnenca voliť všetci voliči, v **Poľsku** len osoby so zdravotným postihnutím a osoby staršie ako 75 rokov, zatiaľ čo v **Belgicku** majú toto právo pomerne veľké skupiny voličov vrátane chorých a zdravotne postihnutých, musia však predložiť príslušné zdravotné potvrdenie.

6.7.3 Splnomocnenec musí mať právo voliť v tom istom volebnom okrsku ako volič, ktorý naňho deleguje svoje volebné právo. Na výnimky z tohto pravidla sa vzťahujú osobitné administratívne postupy.

6.7.4 V **Poľsku** a vo **Francúzsku** sa volebné právo musí delegovať v prítomnosti miestneho úradníka. Môže sa to uskutočniť aj u voliča doma. V **Belgicku** sa volebné právo deleguje na základe osobitného formulára a nevyžaduje si to úradné potvrdenie.

6.7.5 Výnimočný charakter tejto formy hlasovania potvrdzujú aj ďalšie obmedzenia vo všetkých týchto krajinách. V **Belgicku** môže splnomocnenec zastupovať len jednu osobu; v **Holandsku** dve; vo **Francúzsku** spravidla jednu a druhú len v prípade, ak si ho za splnomocnenca vyberie osoba nachádzajúca sa v zahraničí; v **Poľsku** dve, pokiaľ aspoň jeden z voličov, ktorí svoje volebné právo delegujú, je najbližší rodinný príslušník.

6.7.6 Pripomienky

- a) Voľbu prostredníctvom splnomocnenca možno považovať za doplňujúce riešenie, nemôže však byť zámenkou na poľavenie v úsilí zabezpečiť, aby sa všetci voliči mohli skutočne a priamo zúčastniť na voľbách.
- b) Osobitnú pozornosť treba venovať tomu, akým spôsobom sa volebné právo deleguje (povinný podpis). Voliči so zdravotným postihnutím musia mať možnosť delegovať svoje volebné právo v mieste svojho bydliska.
- c) Obmedzenie počtu osôb, ktoré môže splnomocnenec zastupovať, je správne riešenie, aby sa predišlo nezrovnalostiam vo volebnom procese.

6.8 Elektronická voľba

6.8.1 V **Estónsku** môžu všetci občania voliť elektronicky. Je to jeden z prvkov komplexného systému, ktorý občanom umožňuje komunikovať s vnútroštátnymi orgánmi a vybaviť takmer všetky úradné záležitosti. Používanie tohto systému je také rozšírené, že netreba organizovať základné školenia. Pre mnohých Estóncov so zdravotným postihnutím je elektronická voľba najvhodnejším riešením. Tento spôsob voľby spočíva v tom, že sa uvedie číslo kandidáta, tak ako v prípade voľby v tradičných volebných miestnostiach. Ďalšou výhodou je, že je pohodlnejšie prezerat' zoznam kandidátov na obrazovke počítača, než študovať papierové zoznamy, ktoré sú k dispozícii vo volebnej miestnosti.

6.8.2 Spôsob, akým je zorganizované hlasovanie v **Estónsku**, chráni voličov pred snahou prinútiť ich voliť určitým spôsobom, čo je veľmi dôležité pre osoby so zdravotným postihnutím, ktoré sú často závislé od svojich opatrovateľov. Uplatňuje sa zásada posledného hlasovania: osoba, ktorá volí elektronicky, môže zmeniť svoj názor a voliť znova a systém uzná za platné posledné hlasovanie. Volič môže zmeniť názor aj v prípade, že sa elektronické hlasovanie už skončilo. V tom prípade sa však musí vybrať osobne do volebnej miestnosti.

6.8.3 V niektorých regiónoch **Belgicka** sa vo volebných miestnostiach hlasuje pomocou špeciálnych stacionárnych zariadení s obrazovkou (podobných bankomatu). Pre osoby so zdravotným postihnutím to však nie je veľké zlepšenie: problémom môže byť výška obrazovky a čitateľnosť, ako aj manuálna zručnosť potrebná na používanie tohto zariadenia.

6.8.4 Pripomienky

a) Elektronická voľba môže byť ďalším spôsobom voľby, ktorý je vhodný pre osoby so zdravotným postihnutím, pokiaľ je súčasťou komplexného rámca elektronickej komunikácie medzi občanmi a vnútroštátnymi orgánmi. Vytvárať takýto systém len so zreteľom na voľby nemá zmysel. Bez ohľadu na technické podmienky spojené napríklad s bezpečnosťou, by bolo potrebné vynaložiť značné investície na zvýšenie informovanosti o tomto spôsobe voľby, najmä vzhľadom na to, že poskytnutie týchto informácií osobám s rôznym typom postihnutia si vyžaduje cieleň prístup.

b) Elektronická voľba pomocou stacionárnych zariadení vo volebných miestnostiach nepredstavuje veľké zlepšenie z hľadiska prístupnosti volieb pre osoby so zdravotným postihnutím. Na to, aby sa to zmenilo, treba zaviesť technické opatrenia umožňujúce osobám s rôznym typom postihnutia samostatne používať tieto zariadenia, ktoré musia byť umiestnené tak, aby sa voličom zaistila skutočná dôvernôst' a diskretnôst'.

6.9 Možnosť voliť v zariadeniach dlhodobej starostlivosti a nemocniciach

Osoby v zariadeniach dlhodobej starostlivosti a nemocniciach si častokrát nemôžu uplatniť svoje právo voliť. Pokiaľ voliči v niektorej krajine môžu za určitých podmienok využiť iné spôsoby voľby, než je voľba vo volebnej miestnosti (napr. voľba pomocou prenosnej volebnej schránky alebo voľba poštou), majú túto možnosť aj osoby v uvedených zariadeniach. Niektoré

krajiny však zaviedli osobitné opatrenia, ktorú sú zamerané špecificky na tieto osoby a komplexne podporujú ich účasť na voľbách. Títo voliči teda nemusia vybavovať pred voľbami osobitné formality na rozdiel od voličov s podobným zdravotným stavom, ktorí bývajú doma.

- 6.9.1 Sedem krajín poskytuje týmto osobám tzv. uzavreté volebné miestnosti. Sú otvorené v deň volieb a zvyčajne majú rovnaké otváracie hodiny ako bežné volebné miestnosti. V **Polsku** sa týmto volebným komisiám povoľuje ukončiť svoju činnosť skôr, ak všetci oprávnení voliči odvolili. V **Taliansku** určuje otváracie hodiny volebnej miestnosti riaditeľ nemocnice alebo zariadenia starostlivosti a zvyčajne sú podstatne kratšie než otváracie hodiny ostatných volebných miestností v krajine.
- 6.9.2 Hlavným faktorom, ktorý rozhoduje o tom, či sa v danej inštitúcii zriadi volebná miestnosť, je počet osôb, ktoré v nej pobývajú. Rozdiely sú veľké: v **Bulharsku** na to stačí 10 osôb; v **Polsku** 15; na **Malte** je v prípade domovov dôchodcov minimálny počet 50 osôb, zatiaľ čo názvy najväčších nemocníc sú priamo uvedené vo volebnom zákone; v **Taliansku** je to 200 ľudí. V **Nemecku** a **Chorvátsku** sa volebné komisie vytvárajú vo väčších zariadeniach, zatiaľ čo do menších nemocníc a zariadení dlhodobej starostlivosti môže pricestovať osobitná mobilná volebná komisia alebo zástupcovia bežnej volebnej komisie.
- 6.9.3 V iných krajinách sa zaviedli osobitné spôsoby voľby, ktoré sú dostupné len pre ľudí v nemocniciach a zariadeniach dlhodobej starostlivosti. V **Litve** sú mobilné osoby dopravené na hlasovanie pred dňom volieb do určenej pobočky pošty. Za osobami, ktoré nie sú schopné presunu na takéto miesto, príde osobitná komisia s hlasovacími lístkami, ktorá dbá na to, aby ich vyplnil sám volič alebo pod jeho dohľadom asistent, ktorého si vybral. Vo **Fínsku** sa volí podľa podobných pravidiel, aké platia pre uzavreté volebné miestnosti, ale ešte pred dňom volieb (11 až 5 dní pred voľbami). Podobná situácia je aj v **Estónsku**. V **Írsku** môžu voliči, ktorí bývajú v zariadeniach dlhodobej starostlivosti, požiadať na základe zdravotného potvrdenia o zaradenie do osobitného zoznamu voličov. Ak sa ich žiadosti vyhovel, jednotlivo ich navštívi osobitný úradník, ktorý zozbiera ich hlasy.
- 6.9.4 Vo všetkých krajinách, kde sa dá voliť v nemocniciach a zariadeniach dlhodobej starostlivosti, majú možnosť voliť aj osoby pripútané na lôžko, ktoré si vyžadujú nepretržitú starostlivosť. Väčšina z nich volí vo svojej izbe alebo na svojom oddelení a vloží hlasovací lístok do prenosnej volebnej schránky, ktorú poskytla volebná komisia. V dvoch krajinách sa títo voliči prevezú na lôžku alebo na invalidnom vozíku do náležite vybavenej volebnej miestnosti. Ak volič nie je schopný sám vyznačiť svoju voľbu, urobí to pod jeho dohľadom osoba, ktorú určil.
- 6.9.5 V týchto zariadeniach sa medzi pacientmi a personálom vytvárajú osobitné vzťahy, častá je veľká miera závislosti, a to by mohlo ovplyvniť rozhodnutie voliča. Preto by sa v týchto zariadeniach nemala podporovať voľba na diaľku (napríklad poštou alebo prostredníctvom internetu), ale mali by sa uprednostňovať priame formy, ktoré nezávislej komisii umožnia preveriť, či sa nejaký zamestnanec nepokúša prinútiť voliča voliť určitým spôsobom.
- 6.9.6 V mnohých krajinách môžu ľudia v týchto zariadeniach, ak v nich nebola vytvorená volebná miestnosť, využiť v deň volieb alebo skôr iné spôsoby voľby, predovšetkým môžu voliť pomocou prenosnej volebnej schránky alebo poštou alebo sa nechať dopraviť do tradičnej

volebnej miestnosti. Tieto možnosti veľmi často koordinuje vedenie príslušného zariadenia. V niektorých krajinách chodia do nemocníc alebo zariadení starostlivosti mobilné volebné komisie a nie je na to potrebné, aby obyvatelia zariadenia najprv prejavili záujem o účasť na voľbách.

6.9.7 Takmer v tretine členských štátov osoby, ktoré bývajú v zariadeniach nepretržitej starostlivosti alebo podstupujú dlhodobú liečbu v nemocnici, nemajú žiadnu možnosť zúčastniť sa na voľbách. V mnohých krajinách by teoreticky aj mohli ísť voliť, ale v praxi si uplatnenie tohto práva vyžaduje veľké úsilie a podporu zo strany rodiny. V ostatných krajinách má väčšina týchto osôb možnosť zúčastniť sa na voľbách, ale systémové riešenia, ktoré boli zavedené, môže využiť len časť voličov, hlavne tí, ktorí sa nachádzajú vo väčších zariadeniach.

6.9.8 Pripomienky

- a) Demografické zmeny a starnutie spoločnosti sú faktory, v dôsledku ktorých sa zvýši počet osôb v zariadeniach starostlivosti a nemocniciach. Orgány členských štátov by mali venovať mimoriadnu pozornosť zabezpečeniu podmienok, ktoré týmto ľuďom umožnia uplatniť si svoje právo voliť.
- b) Skúsenosti ukázali, že ak je v zariadení aspoň 50 – 100 osôb, najlepším systémovým riešením je zriadiť uzavretú volebnú miestnosť, pričom v menších zariadeniach voliči volia pomocou prenosnej volebnej schránky, ktorú poskytla mobilná volebná komisia. Samozrejme ľudia pripútaní na lôžko by mali mať vždy možnosť voliť pomocou mobilných volebných schránok.
- c) Keďže v týchto zariadeniach sa medzi pacientmi a personálom vytvárajú osobitné vzťahy, treba minimalizovať riziko ovplyvňovania rozhodnutí voličov. Preto by sa v týchto zariadeniach mali uprednostňovať priame spôsoby voľby, ktoré nezávislej komisii umožnia preveriť, či sa nejaký zamestnanec nepokúša prinútiť voliča voliť určitým spôsobom.

6.10 Povinná účasť na voľbách

6.10.1 V troch krajinách EÚ je účasť na voľbách povinná. V **Belgicku** a **Grécku** právne predpisy nestanovujú výnimky z tohto pravidla. V **Luxembursku** nie je účasť na voľbách povinná pre ľudí nad 75 rokov.

6.10.2 V **Belgicku** a **Luxembursku** treba neúčasť na voľbách písomne zdôvodniť a prípadne k zdôvodneniu priložiť príslušné dokumenty. V **Grécku** sa to rieši rozhovorom s úradníkom. Neexistujú žiadne osobitné postupy prispôsobené situácii osôb so zdravotným postihnutím.

6.10.3 Pre zdravotne postihnutých je to často zdroj ďalšieho stresu: nielenže nemôžu voliť, pretože na to nie sú zabezpečené vhodné podmienky, ale navyše musia svoju neúčasť na voľbách ešte aj zdôvodniť. Okrem toho sa môže stať, že zdôvodnenie nebude považované za postačujúce a dôsledkom môžu byť sankcie.

6.10.4 Len v **Grécku** pristupujú orgány v praxi k tomuto pravidlu veľmi pružne, i napriek tomu, že je zakotvené v právnom rámci: neúčast' na voľbách nemá za následok žiadne sankcie. V **Belgicku** dostane volič za prvú neospravedlnenú neúčast' na voľbách upomienku alebo pokutu vo výške 40 – 80 EUR. Za ďalšie neospravedlnené neúčasti sa udeľujú vyššie pokuty (80 – 200 EUR) a po štvrtej neúčasti za 15 rokov je volič vyškrtnutý zo zoznamu voličov na 10 rokov. V **Luxembursku** sa za prvú neospravedlnenú neúčast' ukladá pokuta 100 – 250 EUR, za ďalšie (v priebehu 5 rokov) pokuty vo výške 500 – 1 000 EUR a zákon stanovuje aj trestné sankcie, hoci v praxi je malá pravdepodobnosť, že sa toto ustanovenie uplatní.

6.10.5 Pripomienky

- a) Ak sa občanom uloží povinnosť voliť vo voľbách, malo by to byť pre orgány v niektorých krajinách silným impulzom na to, aby zaviedli riešenia, ktoré každej osobe so zdravotným postihnutím umožnia skutočne sa na voľbách zúčastniť.
- b) Nesmie dochádzať k situáciám, keď osoba so zdravotným postihnutím musí presvedčať verejné orgány o tom, že sa nemohla zúčastniť na voľbách, pretože daná krajina nezabezpečila také podmienky účasti na voľbách, ktoré by boli prispôsobené jeho postihnutiu.

6.11 Iné volebné právo v krajine trvalého pobytu ako v krajine pôvodu

6.11.1 Všetci občania EÚ, ktorí žijú v inom členskom štáte, ako je ich krajina pôvodu, majú právo voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu v krajine svojho bydliska. Aby si však toto právo mohli uplatniť, musia byť zapísaní do zoznamu voličov.

6.11.2 Vo veľkej väčšine členských štátov je zapísanie do zoznamu voličov buď automaticky spojené so zápisom do registra obyvateľov alebo daňových poplatníkov, alebo potenciálny volič môže prejaviť záujem voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu pri zápise do registra obyvateľov alebo daňových poplatníkov, resp. neskôr. V siedmich krajinách je tento postup zložitejší. V štyroch z nich sa občania, ktorí chcú voliť, musia zaregistrovať pomocou osobitného registračného formulára. V troch krajinách si treba podať prihlášku, ktorú potom posúdia miestne orgány.

6.11.3 Pre osoby so zdravotným postihnutím je rozhodujúci praktický postup zápisu do zoznamu voličov. V 12 členských štátoch sa všetky formality dajú vybaviť len osobne na príslušnom úrade. V ostatných 15 krajinách existujú aj iné, vhodnejšie spôsoby. V 14 krajinách je možné poslať papierovú žiadosť, pričom v 10 sa môže táto žiadosť podať elektronicky, t. j. e-mailom s príslušnými prílohami alebo vyplnením online formulára. V prípade podania žiadosti e-mailom sa zvyčajne požaduje overený elektronický podpis, ale napríklad v **Litve** stačí poslať naskenovaný vyplnený formulár žiadosti spolu s potrebnými prílohami. Žiadna krajina s možnosťou online formulára však neprispôsobila tento formulár zrakovo postihnutým ani nezabezpečila primerané riešenia pre nepočujúcich, ako sú napríklad informácie v posunkovej reči. V niektorých krajinách sú možné individuálne postupy prispôsobené špecifickým potrebám osôb so zdravotným postihnutím. Napríklad na **Malte** môže úradník dokonca prísť domov

k osobe, ktorá sa chce zaregistrovať, aby mohla vyplniť formulár, a v **Litve** môže formulár podať alebo poslať iná osoba.

6.11.4 Len v dvoch krajinách sa občania iných členských štátov EÚ zapísaní do zoznamu voličov musia pred ďalšími voľbami znovu zapísať do zoznamu, čo sa zdá byť zbytočnou administratívnou záťažou. V ostatných krajinách sú do zoznamu voličov vždy už zapísaní.

6.11.5 Veľmi dôležitou otázkou je termín, dokedy možno podať žiadosť o zapísanie do zoznamu voličov. Vo väčšine krajín EÚ je tento termín v značnom predstihu pred voľbami: viac než štyri týždne, v niektorých krajinách 60 dní a v jednej krajine dokonca 90 dní pred voľbami. Potenciálni voliči sa tak musia zapísať na voľby skôr, než sa v médiách zverejnia informácie o tom, aké zásady sa budú uplatňovať pre účasť na voľbách, ako aj postupy pre osoby so zdravotným postihnutím, na základe ktorých by mohli zvážiť, či sa budú môcť samostatne na voľbách zúčastniť. Len v dvoch krajinách je termín kratší ako týždeň pred voľbami: v **Litve** sa stačí zapísať sedem dní pred voľbami a v **Poľsku** päť dní (a vo výnimočných prípadoch ešte neskôr).

6.11.6 Pripomienky

- a) Zápis voličov žijúcich v inej krajine EÚ, ako je ich krajina pôvodu, by sa mal robiť len raz. Nemalo by sa to pri ďalších voľbách požadovať znova.
- b) Pre mnoho osôb so zdravotným postihnutím môže byť osobná registrácia na príslušnom úrade nemožná alebo príliš zaťažujúca. Preto by sa mali sprístupniť a neustále rozširovať ďalšie spôsoby zápisu vrátane individuálne prispôbených metód v osobitne odôvodnených prípadoch.
- c) V mnohých členských štátoch sa pri postupoch registrácie dostatočne neprihliada na potreby nevidiacich či zrakovo postihnutých a nepočujúcich. To sa musí urýchlene zlepšiť.
- d) Termíny zápisu na voľby sa v jednotlivých členských štátoch značne líšia: od 90 dní do 3 dní pred voľbami. Tieto rozdiely sú ťažko zdôvodniteľné. Zoznam voličov by sa nemal uzatvárať skôr ako dva týždne pred voľbami.

Európsky hospodársky a sociálny výbor

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Vydavateľ: Oddelenie pre návštevy a publikácie
EESC-2019-26-SK

www.eesc.europa.eu

© Európska únia, 2019

Rozmnožovanie je povolené len so súhlasom autora.

Reprodukcia týchto fotografií / obrázkov
je povolená len s výslovným súhlasom vlastníka (vlastníkov) autorských práv.

Print
QE-02-19-153-SK-C
ISBN 978-92-830-4432-1
doi:10.2864/10741

Online
QE-02-19-153-SK-N
ISBN 978-92-830-4434-5
doi:10.2864/135384

SK